

Barn och unga med Aspergers syndrom och mobbning

- en litteraturstudie

Daniela Hoyer

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	4322
Författare:	Daniela Hoyer
Arbetets namn:	Barn och unga med Aspergers syndrom och mobbning - en litteraturstudie
Handledare (Arcada):	Carina Kiukas
Uppdragsgivare:	Projektet "Daghem utan mobbning" (Folkhälsan)
<p>Sammandrag:</p> <p>Detta examensarbete undersöker barn och unga med Aspergers syndrom i relation till fenomenet mobbning. Genom en litteraturstudie besvaras frågeställningarna 1) Hur ser sambandet mellan Aspergers syndrom och mobbning ut? och 2) Vilka faktorer har betydelse för detta samband? Syftet med examensarbetet är att bereda information som Folkhälsans projekt "Daghem utan mobbning" kan ta del av. Genom innehållsanalys har tio vetenskapliga artiklar analyserats mot teorier om Asperger-problematik och mobbning, samt mot tidigare forskning om mobbning och socialt samspel bland små barn.</p> <p>Resultaten av denna studie visar att sambandet mellan Aspergers syndrom och mobbning utgörs av en ökad mobbningsförekomst som i hög grad beror på samspelssvårigheter. Övriga faktorer som inverkar på mobbningsförekomsten är ritualbundenhet samt aggressiva eller oroliga reaktionsmönster. Även personalens betydelse synliggörs i resultaten. Studiens begränsningar utgörs i första hand av att inga av de inkluderade artiklarna behandlar mobbning i en daghemskontext. Resultaten visar ändå tydligt att barn med samspelssvårigheter utgör en utsatt grupp på daghem, och att barn med samspelssvårigheter har förmågan att utveckla sina sociala färdigheter med stöd från omgivningen. Dessa resultat är synnerligen viktiga och bör tas i betraktande i det mobbningsförebyggande arbetet på daghem. Genom adekvat stöd kan man öka välmåendet och förhindra mobbning bland barn med samspelssvårigheter, däribland barn med Aspergers syndrom.</p>	
Nyckelord:	Aspergers syndrom, mobbning, socialt samspel, social interaktion, aggressiva offer, daghem
Sidantal:	61
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social Services
Identification number:	4322
Author:	Daniela Hoyer
Title:	Children and Youths with Asperger Syndrome and Bullying - a Literature Review
Supervisor (Arcada):	Carina Kiukas
Commissioned by:	The project "Kindergarten without bullying" (Folkhälsan)
<p>Abstract:</p> <p>This thesis studies children and youths with Asperger syndrome in relation to bullying. By means of a literature review the following research questions were answered 1) In what way is Asperger syndrome related to bullying? 2) Which factors are significant for this connection? The purpose of the thesis is to provide information that the project "Kindergarten without bullying" commissioned by Folkhälsan, can take into account. By a content analysis, ten scientific articles have been analyzed against theories of bullying and problems related to Asperger syndrome, and against earlier research about bullying and social interaction among pre-school children.</p> <p>The results of this study show that the connection between Asperger syndrome and bullying consists of a higher frequency of bullying, which largely is due to impairment in social interaction. Other factors that influence the prevalence of bullying are adherence to routines and aggressive or anxious social interaction strategies. The impact of teachers is also emphasized. Limitations of the study are merely due to the fact that none of the included articles examine Asperger syndrome in the context of kindergartens. Still, the results clearly show that children with impairment in social interaction are at risk of being bullied in kindergartens. Furthermore, the results show that these children, with adequate support, are able to develop their social interaction skills. The results of this study are highly important and should be taken into consideration in the development of bullying prevention programs in kindergartens. By giving adequate support, bullying can be prevented. Thus, the overall well-being can be increased for many children with impairment in social interaction, among these, children with Asperger syndrome.</p>	
Keywords:	Asperger syndrome, bullying, social interaction, bullying-victims, kindergarten
Number of pages:	61
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

INNEHÅLL

1	Inledning.....	6
1.1	Samarbetspartner och syfte	6
1.2	Frågeställningar och avgränsning	7
1.3	Arbetslivsrelevans	7
2	Tidigare forskning	8
2.1	Mobbning ur barnets perspektiv	9
2.2	Forskning om mobbning på daghem.....	10
2.3	Forskning om Aspergers syndrom och socialt samspel.....	10
3	Teoretisk referensram	11
3.1	Aspergers syndrom	11
	3.1.1 Central samspelsproblematik.....	13
	3.1.2 Övrig problematik	15
	3.1.3 Ökad sårbarhet	16
3.2	Mobbning.....	18
	3.2.1 Teoretiska perspektiv på mobbning	20
	3.2.1.1 Bearbetning av social information (Social Processing Theory).....	20
	3.2.1.2 Mentalisering som referensram (Theory of Mind Framework)	20
	3.2.1.3 Ett socioekologiskt perspektiv	21
	3.2.2 Roller och profiler	21
	3.2.2.1 Karaktäristiska drag hos den mobbade (offret).....	21
	3.2.2.2 Karaktäristiska drag hos mobbaren (förövaren).....	23
	3.2.2.3 Mobbare eller mobbad? Gråzonen mellan offer och förövare	23
	3.2.3 Konsekvenser av mobbning för personer med Aspergers syndrom.....	24
4	Metod och genomförande av studien.....	25
4.1	Systematisk litteraturstudie	26
4.2	Datainsamling.....	27
	4.2.1 Inklusionskriterier och begränsningar	28
	4.2.2 Kvalitetsbedömning	29
4.3	Innehållsanalys.....	29
4.4	Etiska överväganden	30
5	Resultat	31
5.1	Mobbningsförekomst bland barn och unga med Aspergers syndrom.....	31
5.2	Sociala färdigheter hos barn och unga med Aspergers syndrom.	33
5.3	Sambandet mellan mobbningsförekomst och sociala färdigheter	34

5.4	Övriga faktorer i relation till fenomenet mobbning.....	35
6	Analys och tolkning.....	36
6.1	Sambandet mellan mobbning och Aspergers syndrom.	36
6.2	Samspelsproblematik i relation till mobbning	37
6.3	Övrig problematik i relation till mobbning	39
6.4	Mobbningsroller och Aspergers syndrom.....	41
	6.4.1 Personer med Aspergers syndrom i rollen som mobbad.....	41
	6.4.2 Personer med Aspergers syndrom i rollen som aggressivt offer.....	43
6.5	Personalens betydelse	44
6.6	Mobbning på daghem.....	45
7	Diskussion och kritisk granskning.....	47
7.1	Resultatdiskussion.....	47
7.2	Metoddiskussion.....	48
7.3	Kritisk granskning	49
7.4	Förslag till fortsatt forskning	50
	Källor	51
	Bilagor	54

1 INLEDNING

”What would happen if the autism gene was eliminated from the gene pool? You would have a bunch of people standing around in a cave, chatting and socializing and not getting anything done.”

- Temple Grandin

Aspergers syndrom är en mycket omdiskuterad diagnos. Kritiker av diagnosen menar att Aspergers syndrom de facto kan reduceras till en samling personlighetsdrag, medan andra förespråkar en tidig diagnosticering för att stödinsatser skall kunna ges så tidigt som möjligt. Personer med diagnosen har en mycket varierande grad av funktionsförmåga. En del har ett stort behov av stöd från omgivningen medan andra på sin höjd uppfattas som något speciella. Gemensamt för alla med diagnosen är ändå en nedsatt förmåga till ömsesidig social interaktion.

Mitt eget intresse för Aspergers syndrom har väckts under studietiden då jag fått kunskap om syndromet, och förstärkts under praktiska studier då jag arbetat med personer med diagnosen ifråga. Jag har också i min närhet flera personer med autistiska drag, både vuxna och barn, och mitt intresse för ämnet är därför snarast outtömligt. Att jag så här i inledningen lyfter fram att diagnosen är omstridd beror på att neuropsykiatriska diagnoser i allmänhet, och diagnosen Aspergers syndrom i synnerhet, i hög grad handlar om hur man definierar vad som uppfattas som normalt kontra avvikande. Detta blir särskilt aktuellt då vi kommer in på Aspergers syndrom i relation till fenomenet mobbning.

1.1 Samarbetspartner och syfte

Som samarbetspartner för detta examensarbete fungerar Folkhälsans projekt ”Daghem utan mobbning”. Det pågående projektet är fyraårigt och startade 2011. Projektet baserar sig på en kartläggning av mobbning på daghem som gjordes 2010. Målet med projektet är att trygga de tidiga kamratrelationerna, och på så sätt stöda barns välmående och förebygga problem senare i livet. Detta sker genom att man inom projektet utarbetar

metoder och verktyg för daghemspersonal. Dessa används för att, i ett så tidigt skede som möjligt, identifiera och stöda barn som riskerar att bli utanför gruppen.

Syftet med detta examensarbete är att bereda information som projektet kan ta del av. Genom en litteraturoversikt över den forskning som finns kommer jag att undersöka hur sambandet mellan mobbning och Aspergers syndrom ser ut, och vilka faktorer som har betydelse för detta samband. Denna information kan vara betydelsefull då man inom projektet utvecklar metoder och redskap för att upptäcka och förebygga utanförskap på daghem.

1.2 Frågeställningar och avgränsning

I detta arbete kommer jag att undersöka hur sambandet mellan Aspergers syndrom och mobbning ser ut. För att ta reda på detta har jag valt följande frågeställningar:

1. Hur ser sambandet mellan mobbning och Aspergers syndrom ut?
2. Vilka faktorer har betydelse för detta samband?

Arbetet fokuserar på att besvara dessa två frågeställningar och kommer inte att undersöka vilka metoder eller redskap som kan användas för att identifiera eller förebygga mobbning bland personer med Aspergers syndrom. Arbetet kommer att behandla Aspergers syndrom och inte inkludera andra neuropsykiatriska diagnoser. Diagnosen högfungerande autism utgör ett undantag eftersom skillnaden mellan diagnoserna Aspergers syndrom och högfungerande autism är oklar och problematiken för personer med respektive diagnos är mycket liknande. Diagnosen Aspergers syndrom ges sällan före skolåldern trots att tecken på diagnosen ofta har identifierats tidigare. Som en följd av detta har jag valt att i arbetet även inkludera forskningar om barn i skolåldern, ända upp till 18 år. Diagnosen Aspergers syndrom har internationella diagnosticeringskrav, därav inkluderas även internationell forskning.

1.3 Arbetslivsrelevans

Till socionomens yrkesbild hör, framför allt, att stöda möjlighet till delaktighet och skapa gemensamma sociala arenor där alla kan delta. Att identifiera personer som ligger

i riskzonen för utanförskap och arbeta för att inkludera dessa är av stor vikt inom alla fält där socionomen arbetar. Detta arbete kommer att bidra till en ökad kunskap om, och förståelse för, Aspergers syndrom i relation till fenomenet mobbning, och användas för att förebygga mobbning inom dagvården. Att förebygga utanförskap och arbeta för en ökad delaktighet på daghem är mycket viktigt eftersom man där har möjlighet att ingripa i ett tidigt skede.

Till socionomens yrkesbild och kompetenser hör även delaktighetsfrämjande på en samhällelig nivå och jag hoppas genom detta examensarbete kunna bidra till att synliggöra barn och unga med Aspergers syndrom, deras existens, position och särskilda behov.

2 TIDIGARE FORSKNING

I det följande kommer jag att lyfta fram och kort redogöra för tidigare forskning som är relevant för denna studie. Jag har valt att lyfta fram tre teman, som genom att erbjuda bakgrundsinformation, stöder och belyser de frågeställningar jag valt i min studie. Dessa teman är mobbning ur barnets perspektiv, forskning om mobbning på daghem och forskning om Aspergers syndrom och socialt samspel.

För att hitta relevant forskning har jag gjort en litteratursökning både manuellt och i databaser. Förutom biblioteken i huvudstadsregionen har jag sökt i databaserna Academic Search Elite (EBSCO) och SAGE. I litteratursökningen, som genomfördes 18.1.2013, använde jag mig av följande sökord: Bullying OR Peer Victimization AND Kindergarten OR Preschool OR Young Children, Asperger syndrome AND Children AND Social interaction OR Social Competence.

Sökningen begränsades genom att sökorden skulle finnas i sammandraget eller titeln, att artikeln skulle ha publicerats år 2003 eller senare, att artikeln skulle vara granskad (peer reviewed) samt vara tillgänglig för mig. Rapporten Mobbar även små barn? är gjord av samarbetspartnern och jag har därför redan tidigare bekantat mig med den.

2.1 Mobbing ur barnets perspektiv

Monks & Smith (2006) jämför i sin artikel "Definitions of bullying: Age differences in understanding of the term, and the role of experience" i två studier barns och vuxnas definitioner på mobbning. I den första studien visades 17 serieteckningar som demonstrerade olika mobbningsscenarier för fyra olika åldersgrupper. Undersökningen omfattade 99 stycken 4-6-åringar, 40 stycken 8-åringar, 40 stycken 14-åringar och 40 vuxna. Den andra studien bestod av enskilda intervjuer med dessa 99 stycken 4-6-åringar angående deras förståelse av innebörden i begreppet mobbning. Resultaten visar att det finns skillnader i hur mobbning definieras beroende på ålder och utvecklingsnivå. Barn i grupperna 4-6 år och 8 år identifierade mobbning genom att ta fasta på om handlingen var aggressiv eller icke-aggressiv. De äldre åldersgrupperna såg utöver de fysiska handlingarna även sociala och verbala handlingar som mobbning. Resultat av intervjuerna visar att nästan hälften av barnen inte visste vad begreppet mobbning innebär. De barn som hade en förståelse av begreppet kopplade inte ihop makt eller upprepade och återkommande handlingar till begreppets innebörd. Vad gäller förståelse av begreppets innebörd visar forskningsresultaten inga skillnader mellan kön eller mellan barn som deltog eller icke-deltog i mobbning.

Ytterhus (2003) redogör i boken "Barns sociala samvaro – inklusion och exklusion i förskolan" för forskning om sociala inklusions- och exklusionsmekanismer bland barn på daghem. Boken bygger vidare på hennes doktorsavhandling som bestod av en undersökning utförd i Norge 1996-2000. Studien gjordes genom deltagande observation och omfattade fem norska daghem. Under 6 månader observerades 80 barn, mellan 3 och 6 år gamla, varav 19 barn antingen hade en synlig funktionsnedsättning, en utvecklingsstörning eller en annan hudfärg än majoriteten. Uppmärksamhet riktades mot barnens samspelsprocesser och syftet med studien vara att utreda vad som sker då barn med eller utan funktionshinder eller minoritetsbakgrund möts i vardagen. Resultaten visar att inklusions- och exklusionsprocesser bland små barn i hög grad handlar om barns förmåga att ta initiativ, att följa sociala regler, förmåga till spontan samvaro, verbal kommunikation och fysisk rörlighet. Synliga funktionsnedsättningar visade sig utlösa en viss solidaritet bland de övriga barnen. Däremot visade sig barn med en

osynlig funktionsnedsättning, framför allt pojkar utan formell diagnos, vara en mycket sårbar grupp. Dessa barn hade svårt att aktivt delta i samvaro och uppfattades av de övriga barnen som ”konstiga”, d.v.s. annorlunda, obegripliga eller tvetydiga.

2.2 Forskning om mobbning på daghem

Inom Folkhälsans projekt Mobbningsförebyggande arbete bland barn före skolåldern publicerades 2011 rapporten ”Mobbar även små barn?” (Stoor-Grenner & Kirves). Rapporten bygger på en kvalitativ undersökning i vilken förekomsten och bilden av mobbning på finländska daghem utreddes. Undersökningen omfattade fyra svenskspråkiga och fyra finskspråkiga daghem, på vilka gjordes observationer och intervjuer med 61 stycken 3-6-åriga barn, 29 anställda och 24 föräldrar. Resultaten visar att mobbning förekommer redan bland barn på daghem. Vanliga former av mobbning är fysiska och verbala angrepp samt utfrysning (uteslutande ur gruppen). Övriga resultat visar att det bland personal på daghem inte finns tillräckligt med kunskap om och redskap för att ingripa i mobbningsituationer. Föräldrar visar en önskan om att mobbning mer aktivt skall lyftas fram i diskussioner med daghemspersonalen.

Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger (2010) sammanställer egna och andras tidigare forskningsresultat i artikeln “Social Behavior and Peer Relationships of Victims, Bully-Victims, and Bullies in Kindergarten” och undersöker huruvida mobbning på daghem och mobbning i skola skiljer sig från varandra. Resultaten visar att mobbning på daghem i hög grad liknar mobbning i skolor. Både direkt och indirekt mobbning förekommer bland barn på daghem. Däremot är andelen aggressiva offer, d.v.s. barn som både mobbar och mobbas, betydligt högre bland barn under skolåldern.

2.3 Forskning om Aspergers syndrom och socialt samspel

I artikeln “A comparative study of the spontaneous social interactions of children with high-functioning autism and children with Asperger’s disorder” har Macintosh & Dissanayake (2006) genom en observationsstudie undersökt hur brister i den sociala förmågan hos barn med Aspergers syndrom och högfungerande autism tar sig uttryck i

vardagen. I studien, som omfattade barn mellan 4 och 10 år, observerades 19 barn med Aspergers syndrom, 20 barn med högfungerande autism och 17 barn utan diagnos, på skolgården. Resultaten visar att barn med Aspergers syndrom och barn med högfungerande autism deltar i social interaktion med jämnåriga ungefär lika ofta. Däremot deltar dessa barn betydligt mer sällan i social interaktion än barnen utan diagnos. Framför allt syntes detta i mängden spontan interaktion och interaktion med fler än tre parter. Resultatet visar även att barn med Aspergers syndrom sällan deltar i spontan lek, däremot betydligt oftare i strukturerad lek med klara regler.

Portman-Minne & Semrud-Clikeman (2011) har i artikeln "A social competence intervention for young children with high functioning autism and Asperger syndrome: a pilot study" undersökt vilka effekter en intervention, vars syfte är att stärka barns sociala kompetens, har på barn med Aspergers syndrom och högfungerande autism. Den kvalitativa undersökningen omfattade fem barn i ålder 6-7 år med formell diagnos, samt deras föräldrar. Resultaten visar att alla barn som deltog i interventionen utvecklades både beteendemässigt och emotionellt. Förmågan till social interaktion stärktes, bl.a. utvecklades förmågan att läsa sociala koder, att använda ansiktsuttryck, kroppsspråk, och röstläge i kommunikationen, att skapa relationer och att reglera negativa känslor. Slutsatsen är att man genom stöd från omgivningen kan stärka de brister i social förmåga som barn med Aspergers syndrom och högfungerande autism har.

3 TEORETISK REFERENSRAM

3.1 Aspergers syndrom

Aspergers syndrom är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som tillhör autismspektret. Syndromet är medfött och kroniskt och medför en varierande grad av funktionsnedsättning. Idag antar man att syndromet åtminstone delvis är genetiskt men hur det nedärvs, eller var genen/generna sitter, är ännu oklart (Gillberg 2011:93).

Personer med Aspergers syndrom kan ha olika svår problematik. Graden av funktionsnedsättning beror ändå mycket på det bemötande, den acceptans och förståelse

som omgivningen förmår erbjuda. Eftersom tillståndet är djupt integrerat i personligheten är personer med Aspergers syndrom extra sårbara för de reaktioner och krav omgivningen ställer. Att de beteenden och personlighetsdrag som är typiska hos personer med Aspergers syndrom blir en funktionsnedsättning härrör från det faktum att personer med syndromet uppfattar världen och tänker i lite annorlunda banor än andra, men måste fungera i en värld där ”de andra” regerar. (Attwood 2009:12)

Personer med Aspergers syndrom har i allmänhet normal eller hög intelligens. Däremot finns det en ökad risk för andra neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, så som ADHD och Tourettes syndrom. Även många psykiska sjukdomar är överrepresenterade bland personer med Aspergers syndrom. (Gillberg 2011:66)

Den österrikiska barnläkaren Hans Asperger, som gett namn åt syndromet, beskrev Aspergers syndrom i en artikel från år 1944. Han hade bland sina patienter observerat att det fanns en grupp pojkar som hade mycket liknande personlighetsdrag och beteende. Asperger beskrev en mängd språkliga, motoriska, sensoriska och sociala avvikelser. Han uppfattade syndromet som en stabil och kronisk personlighetstyp och beskrev också att det bland personerna fanns de som kunde dra stor nytta av sina särdrag och hade förmåga att skapa varaktiga sociala relationer. Han observerade att det bland personerna fanns flera vars fäder hade liknande personlighetsdrag och antog därför att syndromet var genetiskt eller neurologiskt, att det inte uppstått som en följd av miljön eller av en psykisk sjukdom. (Attwood 2009:12-13)

Trots att Aspergers syndrom beskrevs redan 1944 är diagnosen ändå relativt ung. Syndromet började diagnostiseras i Norden först under 1990-talet och fick status som en självständig diagnos i USA först 1994. (Gillberg 2011:17) Idag diagnosticeras både pojkar och flickor, ca. tre till fyra av 1000 barn, med Aspergers syndrom (ibid. 37). Pojkarna är dock kraftigt överrepresenterade, vilket kan bero på att flickor utvecklar annorlunda symptom än pojkar, och på så vis faller utanför diagnoskriterierna. Idag finns det flera olika definitioner på Aspergers syndrom, bl.a. ICD-10, DSM-IV, Gillberg & Gillberg och Szatmari m.fl. (ibid. 22-25) Dessa definitioner ställer upp lite olika diagnoskriterier. Variationerna gäller framför allt språkutveckling, ritualbundenhet

och ålder för symptomutveckling. Gemensamt för alla definitioner är kravet på en nedsatt förmåga till ömsesidig social interaktion.

Närliggande diagnoser är diagnosen autistiska drag och diagnosen högfungerande autism. Autistiska drag syftar på personer vars ”symptom” inte orsakar en tillräcklig funktionsnedsättning för att passa in på övriga diagnoser inom autismspektret (Gillberg 2011:29). Huruvida diagnoserna Aspergers syndrom och högfungerande autism skiljer sig åt är tvetydigt. Attwood (2009:44-45) menar att man inom forskningen inte entydigt lyckats argumentera för att Aspergers syndrom och högfungerande autism de facto är olika diagnoser. Vilken diagnos som ges beror i hög grad på vilken status respektive diagnos har i samhället ifråga. Att gränserna mellan en del diagnoser inom autismspektret är flytande bekräftas av att Aspergers syndrom kommer att strykas som självtändig diagnos ur den amerikanska manualen för diagnostisering av psykiatriska funktionsnedsättningar (DCM), och i stället införlivas i den mer övergripande diagnosen autismspektrumstörning, då DCM-V publiceras i maj 2013 (American Psychiatric Association 2012).

I det följande behandlas problematik hos barn, under och i skolåldern, med Aspergers syndrom. Det bör ändå betonas att konstellationen och graden av problematik är mycket varierande bland personer med Aspergers syndrom.

3.1.1 Central samspelsproblematik

Kännetecknande för personer med Aspergers syndrom är en oförmåga att intuitivt samspela med andra. Många av de sociala koder och normer som präglar vår sociala värld är sådana som alla förväntas känna till och agera efter. För personer med Aspergers syndrom är dessa inte självklara. Personer med Aspergers syndrom beter sig ofta på ett (i andras ögon) opassande sätt, både socialt och emotionellt. Personer med Aspergers syndrom har en nedsatt förmåga att uppfatta andras perspektiv och betrakta saker utanför den egna personen (Gillberg 2011:48-49). Som exempel kan ges det patologiska sanningsägandet som ofta är kopplat till Aspergers syndrom (ibid. 48). ”Du

luktar illa” säger man inte till en kamrat, om det så är sant. Via erfarenhet lär sig personer med Aspergers syndrom dessa koder utantill, men för barn kan det vara svårt.

Förmågan till mentalisering (Theory of Mind) är nedsatt hos personer med Aspergers syndrom (Attwood 2009:112). Det här innebär att personen i fråga inte intuitivt, via ansiktsuttryck, kroppsspråk, tonfall etc. kan föreställa sig och förstå andra människors känslor, tankar och avsikter. Som en följd av detta blir de reaktioner och den respons personen ger inte adekvata och det ömsesidiga sociala samspelet blir lidande. Brister i förmågan till mentalisering är särskilt uttalad bland barn med Aspergers syndrom (Gillberg 2011:101).

I ömsesidigt socialt samspel har användning av och förståelse av språk en stor betydelse. För personer med Aspergers syndrom ställer språket till en mängd problem. Det är vanligt att språket tolkas bokstavligt och metaforer kan vara så gott som omöjliga att förstå sig på. I dialog med andra är det viktigt att ta det sociala sammanhanget till hjälp då man tolkar samtalspartnern. Detta är svårt för personer med Aspergers syndrom. Personer med Aspergers syndrom har också svårt att uppfatta nyanser i satsmelodi, intonation och rytm. Detta gör att tolkningen av vad den andra förmedlar blir bristfällig. Det egna talet är ofta entonigt, och det kan vara svårt att avgöra vad en lämplig volym är. Detta medför att det blir svårt att göra sig förstådd. Ytterligare problem kan vara en nedsatt förmåga till turtagning i kommunikationen. Personer med Aspergers syndrom kan ha svårt att avgöra hur länge det är passande att prata och dialogen blir lätt monologartad. (Gillberg 2011:53-54)

Brister i icke-språklig kommunikation kan också försvåra samspelet med andra. Personer med Aspergers syndrom har ofta en fattig ansiktsmimik och ett begränsat eller avvikande kroppsspråk. Samtidigt har de, p.g.a. en bristande förmåga till mentalisering, svårt att tolka andras ansiktsuttryck och kroppsspråk. Många har också en dålig avståndsbedömning och kan t.ex. ställa sig alldeles för nära, eller vända ryggen till den de pratar med. (Gillberg 2011:56)

3.1.2 Övrig problematik

Förutom brister i förmågan till mentalisering har personer med Aspergers syndrom även brister i andra kognitiva funktioner. **De exekutiva funktionerna** är i allmänhet nedsatta hos personer med Aspergers syndrom (Gillberg 2011:103). Det här innebär att det är svårt att planera och arbeta för att uppnå ett mål och följaktligen har personer med Aspergers syndrom ofta en nedsatt förmåga till impulskontroll. Tidsuppfattning och förståelse för orsak och verkan är också komponenter i de exekutiva funktionerna. Förmågan att förbise detaljer och uppfatta helheter kallas för **central koherens**. Även denna funktion kan vara nedsatt hos personer med Aspergers syndrom som lätt blir fixerade vid detaljer och missar helheten eller sammanhanget (ibid. 105). **Automatisering** innebär att kunskap och färdigheter som inlärs automatiseras och börjar användas instinktivt. För personer med Aspergers syndrom brukar man ibland tala om 1000-regeln som just syftar på brister i denna förmåga: först då man gjort en sak 1000 gånger med samma resultat automatiseras handlingen. (ibid. 106)

De flesta med Aspergers syndrom har någon grad av, ofta lindriga, motoriska svårigheter. Personer med Aspergers syndrom kan te sig klumpiga eller fumliga. Svårigheterna gör sig ofta gällande i sociala situationer. (Gillberg 2011:57)

Överkänsliga sinnen eller perceptionsstörningar är vanliga bland personer med Aspergers syndrom (Gillberg 2011:84). Stimuli på syn-, taktil-, smak-, lukt- och framför allt hörselsinnet kan uppfattas på ett annorlunda och störande sätt. Ljudet av tidningsprassel, en lapp i skjortan eller skarpt ljus kan vara fullständigt outhärdligt för någon, och skapa både stress och stark ångest. Personer med Aspergers syndrom kan även ha en över- eller underkänslighet för smärta och temperatur (Attwood 2009:288).

Mycket utmärkande för personer med Aspergers syndrom är deras besatthet av specialintressen. Intressena är mycket avgränsade och sällan fler än två-tre till antalet. Mycket tid och energi läggs ner på dessa intressen och kunskapen kan vara imponerade, även bland små barn. Det handlar dock ofta om utantill-kunskap och personen kan ha svårt att anpassa kunskapen på andra närliggande ämnen. Hur påtagliga intressena är för

andra varierar: en del talar om sitt specialområde så gott som konstant, medan andra har intressen som är mer osynliga. (Gillberg 2011:51-52)

Personer med Aspergers syndrom har även en tendens till ritualbundenhet. Denna ritualbundenhet kan i vissa fall gränsa till tvångstankar och –handlingar och bli mycket problematisk i det vardagliga livet. Det kan vara frågan om invecklade ritualer som genomförs i samband med t.ex. måltider, toalettbesök eller påklädning. Ritualerna kan också omfatta andra människor och blir då extra svåra att leva med. (Gillberg 2011-52)

3.1.3 Ökad sårbarhet

Vi lever i ett samhälle där stor vikt läggs vid social kompetens. Att en nedsatt förmåga till ömsesidigt socialt samspel gör en extra sårbar och s.a.s. i underläge säger sig självt. För en person med Aspergers syndrom är det svårt att förstå sociala koder och icke-verbal kommunikation. I praktiken betyder det här att personer med Aspergers syndrom har svårt att tolka om andra har goda eller onda intentioner, vilket sätter dem i en väldigt utsatt position. Deras språkliga egenheter, som bokstavlig tolkning av språket gör att personer med Aspergers syndrom har svårt att uppfatta ironi och är lätta att lura och provocera. Detta är naturligtvis en stor sårbarhetsfaktor. Hos barn under skolåldern kan brister i de sociala färdigheterna visa sig exempelvis genom isolering eller hårdhänta och okänsliga kontaktförsök med andra barn (Gillberg 2011:45). Det kan också vara svårt att hitta en konstruktiv roll i samspelet med andra (Attwood 2008:116). Ett barn med Aspergers syndrom kan t.ex. hoppa in i en lek och börja domdera. Barnet har svårt att anpassa sig till leken och uppfattas därför av de andra som störande och bråkig. Det finns också andra karaktäristiska drag hos personer med Aspergers syndrom som gör dem mer utsatta och sårbara än andra.

Ritualbundenhet, specialintressen och val av kläder och andra yttre attribut kan göra att personen pekats ut som udda och avvikande av sina jämnåriga. Den omfattande kunskapen personer med Aspergers syndrom besitter om sina specialintressen kan väcka stor beundran hos jämnåriga, men allt som oftast är det ändå tvärtom. Specialintresset uppfattas som löjligt, konstigt eller nördigt (Gillberg 2011:51-52). Även

perceptionsstörningar kan vara mycket iögonfallande och på så sätt öka sårbarheten. Använder man hörselskydd för att stänga ute störande ljud, eller föredrar man åtsittande byxor, gärna högt uppdragna p.g.a. taktila störningar, blir man lätt utpekad som avvikande. Perceptionsstörningar kan också bli problematiska i samspelet med andra. Speciellt yngre barn kan i vissa fall ohämmat smaka, känna och lukta på sin omgivning, både på saker och andra människor (ibid. 45). Även brister i de kognitiva funktionerna och motoriska färdigheterna medför en ökad sårbarhet.

Som en följd av brister i förmågan till mentalisering finns det risk för att barn med Aspergers syndrom tolkar mobbning som en del av leken (detta betyder dock inte att personen inte skulle lida av mobbningen). Ibland kan personer med Aspergers syndrom t.o.m. betrakta mobbning som ännu ett av de underliga beteenden andra har, och därav någonting helt normalt. Det här kan leda till att barn med Aspergers syndrom mer sällan än andra berättar om sina problem för vuxna i omgivningen. Det är också vanligt att personer med Aspergers syndrom försöker lösa problemet på egen hand. Det faller dem inte in att råd och hjälp kunde vara nyttigt eftersom det inte är en direkt lösning på problemet. (Attwood 2007:117)

I ensamhet finns inga krav på socialt samspel och många av de svårigheter som personer med Aspergers syndrom möter blir utan betydelse då de befinner sig ensamma. Att söka sig till ensamhet där kraven på socialt samspel och yttre stimuli är begränsade, är ett naturligt sätt att koppla av på, och personer med Aspergers syndrom har därför ett stort behov av ensamhet. Då andra barn springer av sig, laddar barn med Aspergers syndrom sina batterier i ensamhet, ostörda. (Attwood 2009:55-56) Att aktivt söka sig bort från sina jämnåriga medför dock en ökad sårbarhet. Mobbning sker ofta på avskilda platser utom de vuxnas åsyn. Då man befinner sig ensam, utan skydd av en grupp, är sannolikheten för att bli utsatt för mobbning högre. (ibid. 99)

Ytterligare en sårbarhetsfaktor är det faktum att barn med Aspergers syndrom i något skede (ofta först i skolåldern) blir medvetna om att de uppfattas, och är, annorlunda än sina jämnåriga. Detta kan väcka känslor av att vara onormal och utanför, och starkt påverka både självbilden och självförtroendet. (Gillberg 2011:49)

3.2 Mobbning

Mobbning som fenomen och samhällsligt problem har funnits i hundratals år. Mobbning finns på alla ställen där social interaktion sker: i hemmet, på arbetsplatser, på åldringshem, i församlingen, i skolor, på daghem etc. (Sanders 2004:1)

Mobbning beskrivs i regel av barn som "att bli retad" och i barns definition av mobbning syftar fenomenet alltså inte bara på personer som upprepade gånger, under en längre tid, utsätts för direkta eller indirekta angrepp, utan också på barn och unga som mer sporadiskt upplever negativa och obehagliga möten med andra. Det är viktigt att komma ihåg att barn är extra utsatta i mobbningssituationer. De har mindre makt, svårt att få en överblick över situationen och ett mer begränsat handlingsutrymme än vuxna. Ju yngre barnet är desto större är beroendet av de vuxnas förmåga att se och ingripa i mobbningssituationer. (Frånberg & Wrethander 2011:31)

Mobbning kan ha mycket allvarliga konsekvenser. Extrema följder av mobbning kan vara omfattande fysiska eller psykiska skador för den utsatta, eller självmord. (Nishina 2004:36) Ändå är mobbning som begrepp relativt ungt. I Sverige, där forskningen om mobbning tog fart, myntades begreppet på 1960-talet. Begreppet har allt sedan dess haft varierande innebörd. (Frånberg & Wrethander 2011:19)

En vanlig definition på mobbning, som länge varit rådande, är Olweus (1992:14) definition som innebär att mobbning sker då en person upprepade gånger, under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar av en eller flera andra personer. Dessa negativa handlingar är kopplade till aggressivt beteende hos förövaren och definitionen utgår från att den mobbade besitter egenskaper som behov av att utöva makt över andra och ett aggressivt beteende (ibid. 15). En annan, mer omfattande, definition sammanfattas av Nishina (2004:36) såhär: mobbning är en vanligt förekommande form av social interaktion där det förekommer 1) en maktobalans mellan parterna och 2) en intention att förorsaka fysisk eller psykisk skada eller obehag för den som utsätts. Då mobbning definieras på det här sättet innebär det att mobbningen är situationsbunden, och att samma person kan vara både mobbare och mobbad, i olika situationer. Det finns heller

inga begränsningar vad gäller tid: mobbning kan ske en gång, eller upprepade gånger. Mobbning kan ske mellan flera olika, och olika många, parter. Dessutom kan handlingar som av förövaren beskrivs som vänskapligt sinnade, men som av den utsatta upplevs som negativa, betraktas som mobbning, beroende på vem som tillfrågas.

Typiska former av mobbning är fysiska och verbala angrepp, förstörande av egendom, hot och obscena gester. Dessa former kallas för direkt aggression. Övriga vanliga former, så som exempelvis spridande av rykten och utfrysning, är mindre synliga och kallas därför för indirekt aggression. Verbala, direkta angrepp är vanligast, men ofta förekommer fler än en form av mobbning under samma tillfälle. (Nishina & Juvonen 2005:440) Alla dessa former är likvärdiga med tanke på det obehag och den stress de förorsakar. (ibid. 440).

Det finns flera olika sätt att undersöka förekomst och frekvens av mobbning bland barn och unga. Genom intervjuer och enkäter kan man fråga både barnen själva (självrapportering) och vuxna i barnens omgivningen om deras upplevelser av mobbning. En annan metod som använts i studier är observation. Forskningsresultat rörande förekomst och frekvens av mobbning visar att mobbning förekommer i hela världen och att en stor del av eleverna upplevt mobbning någon gång under sin skoltid (Nishina 2004:37). Resultaten varierar kraftigt och det är svårt att ge en exakt uppskattning av fenomenets förekomst.

Nishina & Juvonen (2005) har i två studier under en period på två veckor dagligen frågat elever, i slumpmässigt utvalda skolor i USA, om de under dagens lopp själva utsatts för, eller sett andra utsättas för mobbning. Resultatet visar att ungefär 50% av eleverna under någon av dagarna själva utsatts för mobbning. 37-66% rapporterade att de sett en klasskamrat bli utsatt under dagen. (ibid. 446) I Skolverkets (2011) rapport om mobbningsförebyggande arbete, som omfattade tre mättillfällen och ca 10 000 elever i 39 skolor, framgår att 7% av eleverna i svenska skolor vid mättillfället var utsatta för mobbning. 1,5% av de tillfrågade var utsatta under alla tre mättillfällen och kan anses vara långvarigt utsatta.

3.2.1 Teoretiska perspektiv på mobbning

Det finns flera olika teorier som försöker förklara varför mobbning uppstår. Fokus ligger på att försöka förstå varför individer använder sig av mobbning som strategi, och varför andra, oftare än sina jämnåriga, blir utsatta för mobbning. I det följande kommer tre olika perspektiv att lyftas fram. De två första är sammanfattade av Sanders (2004) och då jag redogör för dessa hänvisar jag till henne.

3.2.1.1 *Bearbetning av social information (Social Information Processing Theory)*

Denna teori bygger på att man stegvis tar till sig och behandlar social information. Det handlar om att ta emot, behandla, tolka och därefter reagera på olika former av sinnesintryck (tal, minspel etc.). Forskarparet Crick & Dodge menar att mobbning uppstår som en följd av att feltolkningar sker i denna process. Enligt den här teorin spelar alltså brister i den sociala förmågan en central roll vid uppkomsten av mobbning. Både personer som utövar och personer som utsätts för mobbning har enligt den här modellen en nedsatt social kompetens. Personer som utsätts för mobbning har exempelvis påvisat brister i förmågan att tolka social information, medan de som mobbar visat brister i förmågan att se andras perspektiv. (ibid. 9)

3.2.1.2 *Mentalisering som referensram (Theory of Mind Framework)*

Som en reaktion mot teorin om att personer som mobbar har en sämre förmåga till social kompetens har en teori, som hävdar det motsatta, uppstått. Denna teori bygger på individens förmåga till mentalisering (Theory of Mind) och hävdar att många personer som mobbar har en social kompetens utöver det vanliga. Genom en god förmåga till mentalisering kan personer som mobbar förutse andras människors känslor, beteenden och reaktioner och använda informationen till sin egen fördel. Typiska former av mobbning bland personer med en god förmåga till mentalisering är indirekt mobbning så som manipulation, ryktesspridning och utfrysning. Förmågan är fördelaktig då det gäller att manipulera andra att delta i mobbningen och också då det gäller att undvika att

bli upptäckt av vuxna. En god förmåga till mentalisering har påvisats vara vanlig bland äldre barn som mobbar, och bland flickor som mobbar. (ibid. 10)

3.2.1.3 Ett socioekologisk perspektiv

Mobbning kan även betraktas ur ett socioekologiskt perspektiv. Detta innebär att man ser fenomenet som mycket komplext, där olika miljöfaktorer samt dessas inbördes förhållanden har sin del i huruvida mobbning förekommer eller inte. Perspektivet grundar sig på Bronfenbrenners socioekologiska modell och betonar faktorer som individuella egenskaper, den jämnåriga referensgruppen, familjen, skolan, grannskapet, samhället, och dessa faktorerers samverkan sinsemellan. (Espelage & Swearer 2010:62)

Forskning har visat (ibid. 68-69) att familjeförhållanden, socioekonomiska förhållanden, skolklimat etc. har en stor inverkan på uppkomsten av mobbning både då det gäller att mobba, att mobbas och att ta avstånd från mobbning. Framför allt är de vuxna i barnets omgivning (föräldrar, lärare etc.) och deras engagemang och attityd till mobbning tongivande.

3.2.2 Roller och profiler

I det följande beskrivs individuella karaktärsdrag och miljöfaktorer som i forskning har visat sig vara vanligt förekommande bland personer som mobbar, mobbas, och både mobbar och mobbas. Det bör dock understrykas att mobbning alltid är individuellt och situationsbundet: det finns inga karaktärsdrag eller omständigheter som automatiskt leder till ett visst beteende. Rollerna är heller inte statiska: den som mobbar i en situation kan vara den mobbade i en annan (Nishina 2004:36).

3.2.2.1 Karaktäristiska drag hos den mobbade (offret)

Barn som mobbas uppvisar ofta ett undvikande eller ambivalent anknytningsbeteende. Föräldrarna, speciellt modern, är ofta överbeskyddande, vilket leder till ett passivt beteende som i sin tur ökar risken för att bli mobbad. Ändå visar denna grupp barn det

bästa förhållandet till föräldrarna i jämförelse med de barn som mobbar och de barn som tillhör gruppen aggressiva offer. (Nickerson et al.2010:191) Även Ma (2004:21) menar att barn som mobbas karaktäriseras av att de ofta har ett gott förhållande till sina föräldrar, framför allt till modern.

Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger (2010:95), som undersökt mobbning bland barn under skolåldern, menar att barn som inte kan stå på sig och därmed saknar förmågan att sätta gränser för sina jämnåriga, och barn som tenderar att dra sig tillbaka, löper en stor risk för att bli utsatta för mobbning. Dessa barn, som har svårt att hitta vänner och delta i en social gemenskap, blir lätta måltavlor för mobbarna i.o.m. att de ej får skydd av andra barn.

Ma (2004:21-22) sammanställer egen och annan forskning om individuella faktorer som ökar risken för att bli utsatt för mobbning. Karaktäristiskt för barn som utsätts för mobbning är en nedsatt "social intelligens", så som social kognition och mentalisering. Barn som mobbas saknar ofta effektiva strategier för att undvika och lösa konflikter. De har ofta ett dåligt självförtroende och en svag självbild. Barnen karaktäriseras även av en brist på effektiva coping-strategier, som behövs för att förhindra och förmildra negativa känslor och stress. Detta leder till en ökad risk för depression, ångest och psykosomatiska symptom. Barn som har en synlig funktionsnedsättning, är överviktiga eller fysiskt oattraktiva, löper även de en ökad risk för att bli utsatta för mobbning.

Barn som mobbas karaktäriseras även av att de mer sällan än andra tar initiativ till samspel och sociala aktiviteter än sina jämnåriga (Ma 2004:25). Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger (2010:91) menar att detta inte är lika tydligt bland yngre barn. Barn under skolåldern som mobbas tar lika mycket initiativ till social samvaro som barn som inte deltar i mobbningen och är mer initiativtagande än de barn som mobbar. Av detta kan härledas att barn tenderar att ta mindre initiativ till social samvaro i.o.m. att de mobbas, och att mobbningen verkar hämmande i detta avseende.

3.2.2.2 *Karaktäristiska drag hos mobbaren (förövaren)*

Forskning har visat att den mobbandes familjerelationer i högre grad än andras präglas av negativa förhållanden. Nickerson et al. (2010:190) sammanfattar dessa forskningsresultat och lyfter fram att mobbare ofta uppvisar ett anknytningsbeteende som bottnar i en otrygg anknytning. Brist på socialt stöd och gemensam tid med föräldrarna har dokumenterats, och oftare än i andra familjer är pappan frånvarande. Däremot finner barn som mobbar ofta ett stort socialt stöd hos sina jämnåriga och mobbare är ofta självsäkra och populära. Barn till föräldrar som utövat en auktoritär fostringsmetod, och barn som upplevt omsorgssvikt eller vars föräldrar använt våld som fostringsmetod löper även de en större risk för att mobba.

Också Ma (2004:21) lyfter fram en liknande kall miljö som präglas av sämre förhållanden till föräldrarna, som typiska faktorer i mobbarens omgivning. Även sociala och ekonomiska problem i familjen och föräldrarnas inbördes konflikter ökar risken för att utveckla ett mobbningsbeteende.

Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger (2010:91) menar att barn under skolåldern som mobbar har ett mer aggressivt beteende än sina jämnåriga och är mer självhävdande (står på sig) än andra. (ibid. 92)

3.2.2.3 *Mobbare eller mobbad? Gråzonen mellan offer och förövare*

Utöver de traditionella rollerna mobbare, offer och barn som inte deltar (de som tittar på), har man inom forskningen om mobbning lyft fram en fjärde kategori: de s.k. mobbar-offren, barn och unga som både mobbar och mobbas. Dessa barn beskrivs i litteraturen som aggressiva offer eller provocativa offer till följd av att de i konfliktsituationer ofta reagerar med ett aggressivt eller oroligt reaktionsmönster (Nickerson et.al. 2010:192).

Bland yngre barn är detta speciellt tydligt (Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger 2010:96). Aggressiva offer på daghem använder sig av aggressiva handlingar som en reaktion mot

attacker på sig själva, i samband med en ofta nedsatt förmåga att kontrollera känslor och handlingar. Dessa barn är ofta mindre bra på att samarbeta och mindre sociala än sina jämnåriga. De har svårt att få vänner och bli omtyckta. De upplevs ofta som oberäkneliga och störande av andra. Till skillnad från de barn som endast mobbar, har dessa barn svårt att göra skillnad på aggression och självhävdelse. (ibid. 92) Även Solberg et al. (2007:459), som forskat om aggressiva offer, visar att förekomsten av aggressiva offer är betydligt större i lägre åldersklasser.

Denna grupp barn är speciellt sårbar. De destruktiva reaktionsmönstren kan leda till att det finns en risk för att vuxna inte lägger märke till att barnen också själva är utsatta för mobbning (Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger 2010:91). Barnen uppvisar ofta ett otryggt anknytningsbeteende och forskning har visat att dessa barn har ett särskilt ansträngt förhållande till sina föräldrar i jämförelse med alla de övriga grupperna. (Nickerson et al. 2010:192).

3.2.3 Konsekvenser av mobbning för personer med Aspergers syndrom

Mobbning påverkar framför allt självbilden och självkänslan hos den mobbade. Vanliga reaktioner bland de som mobbas är instinktiv tillbakadragenhet och tendensen att skylla på sig själv. Detta leder till att den negativa bild mobbaren förmedlar förstärks, vilket i sin tur leder till att självbilden försämras. (Ma 2004:25) Känslor av skam, som härrör från känslor av att vara underlägsen, värdelös och svag, ligger som grund för utvecklingen av depression och ångest. Det är dessa känslor av skam, snarare än rädslan för plågoandarna, som bidrar till att den som utsätts för mobbning ofta låter bli att berätta om sin situation för vuxna. (Frånberg & Wrethander 2011:37) Detta i sin tur, leder till att de som mobbar har en tendens att mobba samma person om och om igen, med stegvis grovare attacker, vilket ökar risken för att bli långvarigt och svårt utsatt (Ma 2004:26).

Konsekvenser av mobbning kan förutom en försvagad självkänsla, depression och ångest, även vara stress och sämre skolframgång, p.g.a. skolkning. Mobbing kan även påverka relationerna inom familjen på så vis att den mobbade tar ut sitt illamående i

hemmet, där ovetande föräldrar reagerar oändamålsenligt. En extrem konsekvens av mobbning är våldsamma handlingar, så som självmord. Även allvarliga fysiska angrepp mot förövarna (hämndaktioner) har dokumenterats. Dessa är dock väldigt ovanliga och har i regel uppstått som en följd av svår och långvarig mobbning. (Ma 2004:25)

Mobbning har även långvariga konsekvenser. Många som blivit mobbade under uppväxttiden tampas med låg självkänsla, depression, stress och psykosociala och – sexuella problem, långt in i vuxenlivet (ibid 26).

Utöver de ovan nämnda konsekvenserna, har mobbning ytterligare konsekvenser för personer med Aspergers syndrom. För att behandla det trauma som mobbning utgör måste man komma tillrätta med det som skett. För att kunna acceptera, förlåta och glömma, måste man kunna förstå varför det hände. Som en följd av brister i de kognitiva funktionerna, kan detta vara mycket svårt för personer med Aspergers syndrom. Det är vanligt att personer med syndromet om och om igen går igenom de traumatiska händelser de varit med om utan att förstå varför de skedde. Den här problematiken gör att effekterna av mobbningen kan kvarstå i tiotals år och en del vuxna med Aspergers syndrom som utsatts för mobbning kan behöva gå i psykoterapi för att på så sätt få hjälp med att komma tillrätta med sitt trauma. (Attwood 2007:118-119)

4 METOD OCH GENOMFÖRANDE AV STUDIEN

Ämnet jag valt att studera kunde undersökas med flera olika metoder. Mina forskningsfrågor kunde besvaras med empiriska metoder, så som intervjuer, enkäter och observationer. Eftersom denna studie till sitt omfång ändå är begränsad har jag valt att göra en litteraturstudie. Detta val har även fått stöd av samarbetspartnern och motiveras med att en litteraturstudie ger en bred kunskapsbas, vilket stöder samarbetspartnerns arbete på bästa möjliga sätt.

Då jag genomfört denna studie har jag utgått från de krav och principer den systematiska litteraturstudien ställer. Att jag valt att inte kalla studien för en systematisk litteraturstudie härrör från det faktum att studien inte uppfyller alla de krav som ställs på

en systematisk litteraturstudie (Forsberg & Wengström 2008:31). Alla relevanta artiklar har inte kunnat inkluderas och litteratursökningen har inte omfattat opublicerade artiklar. Således är föreliggande examensarbete en allmän litteraturstudie med ett systematiskt tillvägagångssätt. I det följande kommer jag att redogöra för hur man går tillväga i den systematiska litteraturstudien eftersom jag använt denna metod som utgångspunkt för detta arbete.

4.1 Systematisk litteraturstudie

Det finns ett stort behov av systematiska litteraturstudier eftersom forskning görs kontinuerligt och mängden publicerade artiklar och forskningsrapporter hela tiden ökar. Genom att göra en systematisk litteraturstudie erbjuder man läsaren att ta del av en sammanfattning och analys av den forskning som bedrivits inom ett visst ämne. (Aveyard 2007:6; Forsberg & Wengström 2008:21) Den systematiska litteraturstudiens stora fördel är den stora mängden information som finns tillgänglig. Nackdelen med litteraturstudier är att den data som samlas in är sekundärdata, d.v.s. forskningar som gjorts av någon annan och med ett annat syfte än den aktuella litteraturstudiens. Det ligger därför i forskarens intresse att kritiskt granska tillförlitligheten på de forskningar som inkluderas i studien. (Denscombe 2009:316-317; Jacobsen 2007:115)

Syftet med systematiska litteraturstudier är att genom att analysera tidigare empirisk forskning åstadkomma en syntes. Detta sker genom att systematiskt söka, kritiskt granska och sammanställa den litteratur som finns inom ett visst ämne. Litteraturen som används bör grunda sig på vetenskapliga artiklar och forskningsrapporter. I en systematisk litteraturstudie inkluderas all relevant forskning. Hur mycket detta innebär, beror dels på hur mycket information det finns om ämnet, dels på vilka inklusionskriterier som ställs. (Aveyard 2007:11-12; Forsberg & Wengström 2008:34)

En systematisk litteraturstudie sker stegvis. Studien inleds med en motivering av varför studien är relevant och därefter formuleras forskningsbara frågor. Nästa skede är att göra upp en plan för hur studien skall genomföras. I datainsamlingsskedet formuleras lämpliga sökord och lämplig litteratur identifieras och väljs ut. Dessa artiklar och

rapporter granskas kritiskt och kvalitetsbedöms, därefter väljs de artiklar som skall ingå i studien. Slutligen analyseras resultaten och en sammanställning av analysen, innehållande slutsatser, görs. (Aveyard 2007:17; Forsberg & Wengström 2008:35) Hur forskaren gått tillväga, d.v.s. hur dessa steg utförts, dokumenteras tydligt och utförligt i den systematiska litteraturstudien (Aveyard 2007:16).

4.2 Datainsamling

En förutsättning för att en litteraturstudie ska kunna genomföras är att det finns tillräckligt med relevant och pålitlig information om det ämne som ska studeras (Forsberg & Wengström 2008:30). Relevant information hittas genom att lämpliga sökord formuleras. Litteratursökningen bör ske både manuellt och genom databassökningar. Processen bör även dokumenteras utförligt. (Aveyard 2007:63-64; Forsberg & Wengström 2008:80).

Jag har utfört både en manuell litteratursökning och sökt i databaser. Då jag sökt i databaser har jag använt mig av flera olika sökord. Jag har även använt flera olika databaser. Språket har anpassats efter databasen och jag har använt både finska, svenska och engelska som sökspråk. Jag har sökt i de databaser som är tillgängliga för mig via Arcadas nätportal och också använt mig av sökmaskiner tillgängliga på internet. Jag har sökt doktorsavhandlingar på de största universiteten i Finland och även på den svenska söktjänsten avhandlingar.se som innehåller en mängd doktors- och licentiatavhandlingar gjorda i Sverige. Tyvärr hittade jag inga doktorsavhandlingar som var relevanta för denna studie. Vid sökningen har jag läst igenom titlarna på alla träffar, sammandragen på de artiklar som verkar tangera mitt ämne och hela artikeln på de som verkar vara relevanta. Slutligen har sex artiklar som belyser mina frågeställningar valts ut. På dessa artiklar har sedan en kvalitetsbedömning gjorts. En av artiklarna bedömdes vara av låg kvalitet och exkluderades. För närmare information om databassökningen bifogas en lista på databas, datum för sökning samt sökord (Bilaga 1).

Genom att läsa källförteckningen på relevanta artiklar har sedan en manuell sökning genomförts. De inkluderade artiklarnas källförteckningar granskades för att se om de

innehåller för mig relevanta artiklar. Genom den manuella sökningen inkluderades ytterligare fem artiklar (Bilaga 2). Även på dessa har jag utfört en kvalitetsgranskning. Slutligen har jag inkluderat tio artiklar.

4.2.1 Inklusionskriterier och begränsningar

För att hitta så relevant information i litteratursökningsprocessen som möjligt bör kriterier för sökningen ställas upp. Dessa begränsningar kan gälla bl.a. tid för publicering, språk och forskningsansats. (Aveyard 2007:59; Forsberg & Wengström 2008:90)

I den litteratursökning jag gjort har jag valt att begränsa sökningen till artiklar publicerade år 2003 eller senare. Via manuell sökning hittades dock Littles artikel från 2002 och Connors artikel från 2000. Dessa har inkluderats eftersom de är relevanta för denna studie. Övriga begränsningar som gjordes var att sökorden skulle finnas i titeln, sammandraget eller som ämnesord. Artikeln skulle vara ”peer reviewed”, d.v.s. granskad av oberoende forskare, samt vara tillgänglig för mig. Artiklar som innefattar barn med andra neuropsykiatriska diagnoser än Aspergers syndrom har uteslutits, med undantag för de som undersöker barn med Aspergers syndrom och barn med högfungerande autism. Detta val motiveras med att barn med diagnosen Aspergers syndrom och barn med diagnosen högfungerande autism har mycket liknande samspelsproblematik och kognitiv förmåga (Attwood 2009:45; Macintosh & Dissanayake 2006:212). Eftersom barn sällan får diagnosen Aspergers syndrom före skolåldern har forskningar rörande mobbning och barn och unga, upp till 18 års ålder, med Aspergers syndrom, inkluderats. Både kvalitativa och kvantitativa forskningar har inkluderats.

I litteratursökningen upptäckte jag att forskningen som gjorts om Aspergers syndrom i relation till fenomenet mobbning är ganska begränsad. Den forskning som gjorts är ganska ny och ämnet är mycket aktuellt. Jag har därför valt att även inkludera artiklar som undersöker barn och unga med Aspergers syndrom i relation till vänskapsförhållanden samt känslor av ensamhet och utanförskap.

4.2.2 Kvalitetsbedömning

Den systematiska litteraturstudiens värde är i hög grad beroende av vilken kvalitet de inkluderade artiklarna har. Vid systematiska litteraturstudier är det således mycket viktigt att granska de inkluderade artiklarnas kvalitet. Vid kvalitetsgranskningen av de inkluderade studierna bör studiens syfte, frågeställningar, design, urval, mätinstrument, analys och tolkning granskas. Studiens resultat och resultatens giltighet, d.v.s. studiens totala tillförlitlighet och generaliserbarhet bör bedömas. (Aveyard 2007:87ff, 97ff; Forsberg & Wengström 2008:122)

Flera mallar för kvalitetsbedömning av artiklar finns tillgängliga. Bl.a. har Forsberg & Wengström (2008:197-210) utvecklat granskningsmallar för kvalitetsbedömning av både kvalitativa och kvantitativa studier. Dessa mallar skall ses som riktlinjer för kvalitetsbedömning och användas som hjälpmedel för att få en övergripande blick över studiens totala tillförlitlighet.

Då jag gjort en bedömning av de inkluderade artiklarnas kvalitet har jag använt de granskningsmallar Forsberg & Wengström har utvecklat. Jag har använt olika mallar beroende på vilken forskningsansats studien har. Följande mallar har använts: Checklista för kvantitativa artiklar – kvasi-experimentella studier och Checklista för kvalitativa artiklar. Utgående från de resultat jag fått har jag klassificerat de inkluderade studiernas kvalitet i hög, medel och låg kvalitet. De studier som i granskningen klassificerats som låg kvalitet (en) har uteslutits.

4.3 Innehållsanalys

Vilken form av ansats studien har, d.v.s. huruvida studien är kvantitativ eller kvalitativ, avgör vilken typ av analysmetod som väljs. Då en studie har kvalitativ ansats syftar analysen på att beskriva, förstå, förklara och tolka de resultat som det insamlade materialet visar. Tolkningsen av resultaten kommer sedan att formas av det perspektiv (teoretisk referensram) som valts. (Frånberg & Wengström 2008:59)

Som metod för analyskedet av denna kvalitativa studie har jag valt att använda innehållsanalys. Eftersom jag kommer att göra en litteraturstudie där både kvalitativa och kvantitativa forskningar ingår som materialgrund är det ej passande att utföra en metaanalys eller metasyntes. Genom en innehållsanalys kan jag strukturera och kategorisera de inkluderade artiklarnas resultat och på ett lämpligt sätt besvara mina forskningsfrågor.

Att utföra en innehållsanalys i en systematisk litteraturstudie innebär att man stegvis, på ett systematiskt sätt, kategoriserar data från det insamlade materialet i lämpliga grupper. Detta görs för att mönster och teman som stiger fram ur materialet skall kunna identifieras då man beskriver ett visst fenomen. (Forsberg & Wengström 2008:150-151; Jacobsen 2007:139-140) Då man använder innehållsanalys som metod är det ändå viktigt att vara noggrann och inte plocka ut data ur dess sammanhang så att det får en förvrängd innebörd (Denscombe 2009:308).

4.4 Etiska överväganden

De forskningsetiska principer som står som etisk grund för forskning inom humanistiska, samhälls- och beteendevetenskapliga ämnen är respekt för informantens självbestämmanderätt, personliga integritet och dataskydd, samt undvikande av skador (Forskningsetiska delegationen 2009:5). Dessa principer finns till för att skydda den undersökta personen, d.v.s. informanten, och aktualiseras i första hand i mötet mellan forskare och informant. Vid litteraturstudier, som i regel behandlar sekundärdata, är de forskningsetiska principerna givetvis aktuella, men på ett sekundärt sätt.

Forsberg & Wengström (2008:77) menar att följande etiska överväganden bör göras vid systematiska litteraturstudier.

- De artiklar som inkluderas i studien skall vara genomförda på ett etiskt sätt.
- De artiklar som ingår i studien skall tydligt redovisas för och arkiveras i tio år.
- Alla resultat som framgår ur materialet bör presenteras, oberoende av om de stöder eller icke-stöder studiens hypotes.

Då jag utfört denna studie har jag tagit ovanstående etiska aspekter i betraktande. Jag har varit noggrann med att klart och tydligt redovisa för resultaten av samtliga artiklar. Författarnas etiska förfarande har granskats och artiklarna jag använt kommer att förvaras på ett säkert ställe i tio år. Jag har även gjort noggranna överväganden då jag utfört kvalitetsgranskning av artiklarna och bestämt inklusionskriterier.

5 RESULTAT

De inkluderade artiklarna har olika syfte och olika perspektiv. De har även varierande forskningsansats. Nedan följer en resultatredovisning i vilken centrala teman som stiger fram ur materialet behandlas under separata rubriker. För att resultatbeskrivningen skall vara så tydlig och korrekt som möjligt har jag valt att behandla resultat av kvantitativa och kvalitativa forskningar skilt för sig. Av samma orsak har jag valt att tydligt redogöra för de inkluderade forskningarnas begrepp och infallsvinklar och således valt att inte klumpa ihop resultaten också då dessa tyder på samma fenomen. I resultatredovisningen hänvisar jag därför direkt till författarna och jag har valt att inte t.ex. numrera artiklarna. Närmare information om de inkluderade artiklarna, bl.a. titel, syfte, undersökningsgrupp samt kvalitet, presenteras i Bilaga 3.

5.1 Mobbningsförekomst bland barn och unga med Aspergers syndrom

Little (2002) och Carter (2009) har gjort liknande kvantitativa undersökningar för att kartlägga mobbningsförekomst bland barn och unga med Aspergers syndrom. I jämförelse med forskningar om mobbningsförekomst bland barn utan neuropsykiatriska funktionsnedsättningar redovisade Little för att mobbning är 2-8 gånger vanligare bland barn med Aspergers syndrom och barn med icke-språkliga inlärningssvårigheter. Resultaten i undersökningen visar att 94% av barnen under det senaste året i någon form trakasserats av jämnåriga eller syskon, 75% har varit rädda för jämnåriga eller syskon, 73% har fysiskt attackerats av jämnåriga eller syskon, 10% har attackerats av en grupp jämnåriga och 33% har blivit utfryssta.

Carters undersökning omfattade enbart barn med Aspergers syndrom och syftet med denna studie var att jämföra resultaten med Littles. Resultaten visar en betydligt lägre mobbningsförekomst än Littles studie, men ändå betydligt högre än förekomsten bland barn utan diagnos. Carter redovisade för att 65% av barnen under det senaste året i någon form trakasserats av jämnåriga eller syskon, 50% har varit rädda för jämnåriga eller syskon, 47% har fysiskt attackerats av jämnåriga eller syskon, 9% har attackerats av en grupp jämnåriga och 12% har blivit utfrysta.

Även Sofronoff et al. (2011) har i en kvantitativ forskning redogjort för en ökad förekomst av mobbning bland barn med Aspergers syndrom. I forskningen jämfördes den sociala sårbarheten hos barn med och utan Aspergers syndrom genom att mäta frekvensen av bl.a. verbalt retande, fysisk mobbning och utnyttjande av godtrogenhet. Resultaten visar att barn med Aspergers syndrom oftare än sina jämnåriga uppger att de utsätts för olika former av mobbning; därmed visar de en ökad social sårbarhet.

I kvalitativa forskningar i vilka sociala upplevelser och relationer i skolmiljön bland barn och unga med Aspergers syndrom undersökts, har flera teman som indikerar en ökad förekomst av mobbning dokumenterats. Connor (2000) lyfter fram att barn och unga med Aspergers syndrom känner en stor oro för möten med jämnåriga, framför allt utanför klassrummet. Även Carrington et al (2003) redogör för fientliga möten med jämnåriga. Elever med Aspergers syndrom uppger även att de känner ett behov av *förklädnad*, d.v.s. av att kontrollera och förändra sitt beteende så att de inte sticker ut från mängden. (ibid.) Wainscot et al. (2008) visar att elever med Aspergers syndrom oftare än sina jämnåriga vistas på vuxenövervakade ställen under skoldagen. Dessa elever uppgav dessutom i högre grad än eleverna i kontrollgruppen att de utsätts för mobbning. Även speciallärare som arbetar med elever med Aspergers syndrom lyfter fram en ökad utsatthet och ökat utanförskap bland elever med Aspergers syndrom (Connor 2000).

5.2 Sociala färdigheter hos barn och unga med Aspergers syndrom

Sofronoff et al. (2011) rapporterar att barn och unga med Aspergers syndrom har sämre sociala färdigheter än sina jämnåriga. Undersökningen visar en ökad social sårbarhet hos barn och unga med Aspergers syndrom, för vilka sociala situationer i vardagen ofta karaktäriseras av en nedsättande och fördömande atmosfär.

Whitehouse et al. (2008) visar att ungdomar med Aspergers syndrom upplever en större ensamhet och betydligt oftare visar symptom på depression jämfört med unga utan diagnos. 66% av ungdomarna med Aspergers syndrom visade symptom på depression medan ”endast” 40% i kontrollgruppen visade liknande symptom. Resultaten av denna undersökning visar även att ungdomar med Aspergers syndrom har en sämre kvalitet på sina bästisförhållanden. Förhållandet karaktäriseras oftare än hos jämnåriga av konflikter och förräderi. Ungdomar med Aspergers syndrom visar även en lägre motivation för att skapa och utveckla vänskapsförhållanden.

Pisula & Lukowska (2012) visar att ungdomar med Aspergers syndrom oftare än andra har en negativ attityd till sina klasskamrater. Samtidigt visar resultaten att klasskamrater ofta har en negativ attityd till elever med Aspergers syndrom. Negativ attityd syftar på känslor av likgiltighet, känslor av att vara hotad eller känslor av att vara underskattad. Begreppet innefattar ej aggressivitet. Ungdomar med Aspergers syndrom upplever sig även få mindre emotionellt stöd och mindre stöd av klasskamrater. Däremot upplever de sig få stöd av läraren i högre grad än jämnåriga.

Resultat av kvalitativa undersökningar visar på brister i sociala färdigheter hos barn och unga med Aspergers syndrom. Wainscot et al. (2008) visar att barn och unga med Aspergers syndrom har mindre social interaktion än sina jämnåriga under skoldagen, både i och utanför klassen. Dessa barn har även färre vänner än sina jämnåriga (ibid.). I Connors (2000) undersökning uppgav ungdomar med Aspergers syndrom att de känner oro inför grupparbeten och diskussioner i klassen. Även speciallärare lyfter i denna undersökning fram brister i sociala färdigheter hos elever med Aspergers syndrom

(ibid.). I en undersökning som syftade till att undersöka hur barn med Aspergers syndrom tolkar sociala intentioner hos andra, och vilka strategier de väljer att använda som svar på dessa, visade Carothers & Taylor (2004) att barn med Aspergers syndrom har svårt att avgöra vilken typ av konflikt det är frågan om och vilka intentioner de inblandade har. Dessa barn visade sig mer benägna än andra att använda aggressiva strategier som reaktion på konfliktsituationer.

5.3 Sambandet mellan mobbningsförekomst och sociala färdigheter

Flera av resultaten i de kvantitativa studierna visar på ett samband mellan mobbningsförekomst och sociala färdigheter.

Little (2002) visar att det finns en korrelation mellan diagnosen Aspergers syndrom, ålder och utfrysning. Ju äldre barnet med Aspergers syndrom är, desto större är sannolikheten för att barnet utsätts för utfrysning. Little drar slutsatsen att kraven på sociala färdigheter från jämnåriga ökar i takt med barnens ålder. Little fann även en korrelation mellan diagnosen Aspergers syndrom, kön, ålder och fysisk mobbning. Resultaten visar att yngre pojkar med Asperger syndrom i högre grad än andra utsätts för fysisk mobbning.

Sofronoff et al (2011) visar att en ökad social sårbarhet starkt korrelerar med en ökad förekomst av mobbning. I undersökningen mättes även övriga faktorer, men social sårbarhet var den enda faktorn som enskilt korrelerade med mobbningsförekomst.

Pisula & Lukowska (2012) visar att attityder till och från klasskamrater korrelerar. De elever som har en positiv inställning till sina klasskamrater möts också i hög grad av en positiv attityd från sina klasskamrater. Pisula och Lukowska visar att utanförskap kan vara en följd av en negativ korrelation. Då man är mindre socialt aktivt och samtidigt känner sig underskattad av sina klasskamrater förstärker dessa två omständigheter varandra.

Whitehouse et al. (2008) visar i sin undersökning att kvalitet på vänskap korrelerar med både depression och känslor av ensamhet. Korrelationen mellan ensamhet och kvalitet på vänskap gäller alla (både ungdomar med och utan Aspergers syndrom). Däremot

visade sig korrelationen mellan depression och kvalitet på vänskap vara aktuell enbart för ungdomar med Aspergers syndrom. Resultaten visar att symptom på depression och känslor av ensamhet för barn och ungdomar med Aspergers syndrom är starkt kopplade till i hur hög grad bästisförhållandet karaktäriseras av konflikter och förräderi. Detta är specifikt för ungdomar med Aspergers syndrom och motsvarande resultat hittades inte i kontrollgruppen.

5.4 Övriga faktorer i relation till fenomenet mobbning

Sofronoff et al. (2011) visar i en kvantitativ undersökning att barn och unga med Aspergers syndrom är mer oroliga och har mer aggressioner än jämnåriga. Resultaten visar dock att dessa faktorer inte enskilt påverkar förekomsten av mobbning.

Kvalitativa undersökningar belyser flera faktorer som indikerar en ökad utsatthet bland barn och unga med Aspergers syndrom. Elever med Aspergers syndrom upplever en stor oro inför skolmiljön utanför klassrummet. Skolmiljön upplevs som stökig och elever med Aspergers syndrom upplever det som svårt att veta vad man skall göra under lediga tider, så som raster och matpauser. Även skoluppgifter som föredrag skapar stress och ångest hos eleverna. Elever med Aspergers syndrom har även en svag självkänsla samt en insikt om det egna rigida beteendet. (Connor 2000) Det starka behovet av att följa regler upplevs också som problematiskt bland elever med Aspergers syndrom (Carrington et al. 2003).

Ett annat tema som blir belyst i kvalitativa forskningar är betydelsen av personalens kunskap om Aspergers syndrom (Connor 2000; Scitutto et al 2012). Brister i kunskap om barn och unga med Aspergers syndrom och dessas specifika beteende och behov leder till en oförmåga att på ett ändamålsenligt sätt stöda och förstå eleven. Att det finns en bristande kunskap om Aspergers syndrom inom skolvärlden är något som både speciallärare (Connor 2000), föräldrar till barn med Aspergers syndrom och vuxna med Aspergers syndrom (Scitutto et al. 2012) lyfter fram. Scitutto et al. visar att läraren har en nyckelposition då det gäller att förebygga mobbning och utanförskap bland elever med Aspergers syndrom. Förutom kunskap behövs också förståelse för att barnet med Aspergers syndrom kan misstolkas och för att barnet försöker passa in. Läraren har en

viktig position då det gäller att skapa en atmosfär av acceptans och förståelse i klassrummet. Personalens personliga kvaliteter samt personalens kunskap om, förståelse för och användning av olika metoder och arbetssätt som stödåtgärder, kan ha en positiv inverkan på eleven. Dessa kompetenser är dock i behov av ytterligare utveckling. (Sciutto et al 2012)

6 ANALYS OCH TOLKNING

I det följande analyseras och tolkas resultaten mot den kunskap som presenteras i kapitlen om teoretisk referensram och tidigare forskning. Som ram för analysen finns arbetets syfte och frågeställningar.

6.1 Sambandet mellan mobbning och Aspergers syndrom

Ur resultatet framgår att det finns ett starkt samband mellan diagnosen Aspergers syndrom och mobbning. För det första har man kunnat påvisa att mobbning är vanligt förekommande bland barn och unga med Aspergers syndrom, d.v.s. att barn och unga med Aspergers syndrom är mobbade oftare än sina jämnåriga. För det andra har man kunnat påvisa att brister i sociala färdigheter ger en ökad sannolikhet för att bli utsatt för mobbning. En nedsatt förmåga till ömsesidigt socialt samspel är ett kriterium för att diagnostiseras med Aspergers syndrom (Gillberg 2011:22-25) och således har alla barn och unga med diagnosen ifråga en ökad risk för att utsättas för mobbning.

Då förekomst av mobbning mätts har självrapportering, föräldrapportering och lärarrapportering använts. Resultaten i kvantitativa studier visar entydigt på en ökad förekomst av mobbning bland barn och unga med Aspergers syndrom. Övriga resultat bekräftar att det finns en ökad social sårbarhet bland personer med Aspergers syndrom som förutom en ökad mobbningsfrekvens även tar sig uttryck i sekundära beteenden som att hålla sig nära vuxna under skoldagen (Wainscot et al. 2008) och behovet av att förändra och kontrollera det egna beteendet för att smälta in så bra som möjligt (Carrington et al. 2003). Då dessa resultat tolkas kan man se ett tydligt samband mellan mobbning och den ökade sårbarheten Asperger-problematiken medför. Utöver brister i

förmågan till socialt samspel (se kapitlet nedan) kan även ritualbundenhet, specialintressen och övriga yttre attribut finnas som grund för att personer med Aspergers syndrom uppfattas som avvikande (Gillberg 2011:51-52). Även medvetenheten om det egna beteendet och det faktum att det upptas som avvikande av jämnåriga kan skapa känslor av utanförskap och avvikelser (ibid. 49). Den här tolkningen stöds även av resultaten i Pisula & Lukowskas undersökning (2012) som visar att det finns en korrelation mellan negativa attityder till och från klasskamrater. Barn och unga med Aspergers syndrom besitter en medvetenhet om det egna avvikande beteendet och antar därför att även andra uppfattar detta (eller blir medvetna om det p.g.a. att klasskamrater pekar ut det), vilket leder till ett ömsesidigt negativt förhållande som präglas av känslor av likgiltighet, känslor av att vara hotad eller känslor av att vara underskattad, vilket i sin tur leder till utanförskap.

6.2 Samspelsproblematik i relation till mobbning

De sociala koder och normer som präglar vår värld är ingen självklarhet för personer med Aspergers syndrom. Personer med Aspergers syndrom beter sig ofta på ett (i andras ögon) opassande sätt, både socialt och emotionellt, och kännetecknande för personer med Aspergers syndrom är just denna brist i förmågan att intuitivt samspela med andra. Därför är det kanske inte så överraskande att det i resultaten framkommer att barn och unga med Aspergers syndrom visar brister i förmågan till socialt samspel. Mer iögonfallande är däremot det samband som finns mellan mobbningsförekomst och brister i förmågan till socialt samspel. Märkbart är även att Sofronoff et al. (2011) redovisar för att social sårbarhet är den enda faktorn som enskilt korrelerar med mobbningsförekomst.

Flera av resultaten i de inkluderade artiklarna visar på en ökad social utsatthet bland barn och unga med Aspergers syndrom. Sociala situationer i vardagen präglas ofta av en nedsättande och fördömande atmosfär (Sofronoff et al. 2011). Speciallärare lyfter fram brister i sociala färdigheter hos barn med Aspergers syndrom (Connor 2000). Barn med Aspergers syndrom visar brister i förmågan till mentalisering, d.v.s. har svårt att avgöra typen av konflikt och vilken intentionen är (Carothers & Taylor 2004). Barn och unga

med Aspergers syndrom har mindre social interaktion under skoldagen och färre vänner än sina jämnåriga (Wainscot et al. 2008). Ungdomar med Aspergers syndrom upplever en större ensamhet och en sämre kvalitet på sina bästisförhållanden (Whitehouse et al. 2008). Dessa förhållanden karaktäriseras ofta av konflikter och förräderi. Ungdomar med Aspergers syndrom visar även en lägre motivation för att skapa och utveckla vänskapsförhållanden (ibid.). Little (2002) visar att det finns en korrelation mellan diagnosen Aspergers syndrom, ålder och utfrysning och Whitehouse et al. (2008) visar att depression och känslor av ensamhet korrelerar med kvaliteten på vänskapsrelationerna bland barn och unga med Aspergers syndrom.

Tidigare forskning stöder i hög grad dessa resultat. Macintosh & Dissanayake (2006) visar att barn med Aspergers syndrom betydligt mer sällan än andra deltar i social interaktion och i spontan lek på skolgården. Ytterhus (2003) visar att inklusions- och exklusionsprocesser bland små barn i hög grad handlar om barns förmåga att ta initiativ och att följa sociala regler, samt förmåga till spontan samvaro, verbal kommunikation och fysisk rörlighet. Resultaten visar att barn som har svårt att aktivt delta i samvaro med andra uppfattas som konstiga (annorlunda, obegripliga) av de övriga barnen. Detta stöder hypotesen om att det finns ett samband mellan mobbning och samspelsproblematik. Barn med brister i förmågan till ömsesidigt socialt samspel befinner sig således i en utsatt position vad gäller mobbningsförekomst.

Då dessa resultat betraktas genom teoretiska perspektiv finner man ytterligare belägg som stöder antagandet om att det finns ett samband mellan mobbning och brister i förmågan till socialt samspel. Enligt teorin **Bearbetning av social information** uppstår mobbning som en följd av att feltolkningar sker då social information mottas, behandlas och tolkas. Personer som utsätts för mobbning har enligt den här modellen exempelvis påvisat brister i förmågan att tolka social information. (Sanders 2004:9) Personer med Aspergers syndrom har svårigheter både i språklig och icke-språklig kommunikation. Språket tolkas bokstavligt och det kan vara svårt att ta det sociala sammanhanget till hjälp vid tolkningen av den andra. Svårigheter att uppfatta, och själv använda, nyanser i satsmelodi, intonationer och konstpauser samt ansiktsmimik gör att tolkningen av vad den andra förmedlar blir bristfällig. (Gillberg 2011:53ff.) Denna problematik hänger starkt samman med förmågan till mentalisering som är kraftigt nedsatt hos personer med

Aspergers syndrom (Attwood 2009:112; Gillberg 2011:101). Brister i förmågan till mentalisering innebär att personen i fråga inte intuitivt, via ansiktsuttryck, kroppsspråk, tonfall etc. kan föreställa sig och förstå andra människors känslor, tankar och avsikter. Som en följd av detta blir de reaktioner och den respons personen ger inte adekvata och det ömsesidiga sociala samspelet blir lidande. Enligt teorin om **Mentalisering som referensram** har personer som mobbar en social kompetens utöver det vanliga (Sanders 2004:10). Genom en god mentaliseringsförmåga kan personer som mobbar förutse andra människors känslor, beteenden och reaktioner och därmed använda kunskapen till sin egen fördel. Detta perspektiv sätter den som utövar mobbningen i fokus, men samtidigt är det svårt att frånse kopplingen till personer som har en social kompetens under det vanliga. Ser man mobbaren som en person som utnyttjar sin goda mentaliseringsförmåga till sin egen fördel säger det sig självt att personer med brister i denna förmåga utgör den perfekta måltavlan.

6.3 Övrig problematik i relation till mobbning

Sofronoff et al. (2011) visar i en kvantitativ undersökning att barn och unga med Aspergers syndrom är mer oroliga och har mer aggressioner än sina jämnåriga. Det finns dock inga belägg för att barn och unga med Aspergers syndrom skulle ha en större tendens till aggressivitet än andra. Däremot visar Carothers & Taylor (2004) att brister i förmågan till mentalisering leder till att barn och unga med Aspergers syndrom oftare än andra reagerar med ett aggressivt beteende vid potentiella konfliktsituationer. Sofronoff et al. (2011) menar dock att dessa faktorer bidrar till en ökad risk för mobbning, men att de ej enskilt korrelerar med mobbningsförekomst.

Övriga faktorer som indikerar en ökad utsatthet är att barn och unga med Aspergers syndrom upplever en stor oro inför den fysiska skolmiljön utanför klassrummet. Skolmiljön upplevs som stökig och lediga stunder är svåra att hantera (Connor 2000). Eftersom överkänsliga sinnesintryck och perceptionsstörningar är vanliga bland personer med Aspergers syndrom (Attwood 2009:288; Gillberg 2011:84) faller det sig naturligt att under pauser söka sig till ensamhet där yttre stimuli är begränsade (Attwood 2009:55-56). Att på detta sätt aktivt söka sig bort från sina jämnåriga medför en ökad

risk för att utsättas för mobbning eftersom mobbning ofta sker på avskilda platser utom skydd av en grupp, och utom de vuxnas åsyn (ibid. 99). Denna tolkning stöds även av resultaten i undersökningen gjord av Wainscot et al. (2008), vilka visar att barn och unga med Aspergers syndrom vistas mer på vuxenövervakade ställen i skolan än sina jämnåriga.

Connor (2000) lyfter i sin studie även fram att elever med Aspergers syndrom har en svag självkänsla samt en insikt om det egna rigida beteendet. Detta resultat visar på en sårbarhetsfaktor som härrör från det faktum att barn med Aspergers syndrom i något skede blir medvetna om att de uppfattas, och är, annorlunda än sina jämnåriga. Detta kan skapa känslor av att vara onormal och utanför, och starkt påverka både självbilden och självförtroendet. (Gillberg 2011:49)

Personer med Aspergers syndrom har en tendens till ritualbundenhet. Denna ritualbundenhet kan i vissa fall gränsa till tvångstankar och –handlingar och bli mycket problematisk i det vardagliga livet. Det kan vara frågan om invecklade ritualer som genomförs i samband med t.ex. måltider, toalettbesök eller påklädning. Ritualerna kan även omfatta andra människor och blir då extra svåra att leva med. (Gillberg 2011-52) Undersökningen gjord av Carrington et al. (2003) visar att elever med Aspergers syndrom upplever det starka behovet av att följa regler som problematiskt i relationen till jämnåriga.

Övrig problematik i relation till mobbning är de konsekvenser fenomenet har för personer med Aspergers syndrom. Som en följd av brister i de kognitiva funktionerna, kan det vara mycket svårt för personer med Aspergers syndrom att komma tillrätta med negativa sociala erfarenheter, så som mobbning. Det är vanligt att personer med Aspergers syndrom om och om igen går igenom de traumatiska händelser de varit med om utan att förstå varför de skedde, med depression och övriga psykiska problem som följd. (Attwood 2007:118-119) Whitehouse et al. (2008) visar i sin undersökning att kvalitet på vänskap korrelerar med både depression och känslor av ensamhet. Korrelationen mellan ensamhet och kvalitet på vänskap gäller alla, däremot visar sig korrelationen mellan depression och kvalitet på vänskap vara aktuell enbart för

ungdomar med Aspergers syndrom. Detta är alltså specifikt för ungdomar med Aspergers syndrom och motsvarande resultat hittades inte i kontrollgruppen vilket tyder på att negativa sociala erfarenheter hos ungdomar med Aspergers syndrom i högre grad än hos jämnåriga leder till depression.

6.4 Mobbningsroller och Aspergers syndrom

Resultaten visar att barn och unga med Aspergers syndrom utsätts för mobbning betydligt oftare än sina jämnåriga. I vilken utsträckning barn och unga befinner sig i rollen som mobbare framgår inte av resultaten och i det följande kommer därför barn och unga med Aspergers syndrom att behandlas i relation till rollen som mobbad och till rollen som aggressivt offer.

6.4.1 Personer med Aspergers syndrom i rollen som mobbad

Barn som inte kan stå på sig och därmed saknar förmågan att sätta gränser för sina jämnåriga, och barn som tenderar att dra sig tillbaka, löper en stor risk för att bli utsatta för mobbning. Dessa barn, som har svårt att hitta vänner och delta i en social gemenskap, blir lätta måltavlor för mobbare i.o.m. att de ej får skydd av andra barn. (Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger 2010:95) Även Ma (2004:21-22) menar att barn som mobbas kännetecknas av en nedsatt "social intelligens", så som förmåga till social kognition och mentalisering. Barn som mobbas saknar dessutom ofta effektiva strategier för att undvika och lösa konflikter.

Kännetecknande för personer med Aspergers syndrom är en nedsatt förmåga till socialt samspel. För personer med Aspergers syndrom är det svårt att förstå sociala koder och icke-verbal kommunikation. I praktiken betyder det här att personer med Aspergers syndrom har svårt att tolka om andra har goda eller elaka intentioner och bete sig på ett socialt lämpligt sätt. Dessutom gör språkliga egenheter som bokstavlig tolkning av språket att personer med Aspergers syndrom har svårt att uppfatta ironi och är lätta att lura och provocera. Samtidigt har de brister i det kognitiva funktionerna som t.ex. förmågan till mentalisering. (Attwood 2009:112; Gillberg 2011:101) Ytterligare en

faktor som gör barn och unga med Aspergers syndrom sårbara för mobbning är deras stora behov av ensamhet och tendens att dra sig undan. Då man befinner sig ensam, utan skydd av en grupp, är sannolikheten för att bli utsatt för mobbning högre. (Attwood 2009: 99) I resultatredovisningen framgår att barn och unga med Aspergers syndrom de facto befinner sig i rollen som mobbad betydligt oftare än sina jämnåriga.

Barn som mobbas har ofta ett dåligt självförtroende och en svag självbild (Ma 2004:21-22). En svag självbild uppstår som en konsekvens av mobbning (Ma 2004:25), men för barn med Aspergers syndrom kan detta även vara ett resultat av en medvetenhet om att de uppfattas, och är, annorlunda än sina jämnåriga. Känslor av att vara avvikande, onormal och utanför, påverkar både självbilden och självförtroendet. (Gillberg 2011:49)

Barn som mobbas karaktäriseras även av en brist på effektiva coping-strategier, som behövs för att förhindra och förmildra negativa känslor och stress. Detta leder till en ökad risk för depression, ångest och psykosomatiska symptom. (Ma 2004:21-22) Karaktäristiskt för personer med Aspergers syndrom är att de som följd av brister i de kognitiva funktionerna har svårt att komma tillrätta med mobbningen (Attwood 2007:118-119). Även Whitehouse et al. (2008) visar i sin undersökning att kvalitet på vänskap korrelerar med depression hos ungdomar med Aspergers syndrom.

Barn som mobbas karaktäriseras även av att de mer sällan än andra tar initiativ till samspel och sociala aktiviteter än sina jämnåriga (Ma 2004:25). Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger (2010:91) menar att detta inte är lika tydligt bland yngre barn, att barn under skolåldern som mobbas tar lika mycket initiativ till social samvaro som de som inte deltar i mobbningen. Ytterhus (2003) är inne på samma linje som Ma, och menar att exklusionsprocesser (mobbning) i hög grad hänger ihop med i vilken mån barnet har förmåga till socialt samspel som initiativ och spontan samvaro. För barn och unga med Aspergers syndrom är denna förmåga bristfällig och kan ses som en bidragande faktor till att dessa barn oftare än andra befinner sig i rollen som mobbad.

6.4.2 Personer med Aspergers syndrom i rollen som aggressivt offer

Inom forskningen om mobbning har man lyft fram en kategori barn som både mobbar och mobbas. Dessa barn beskrivs i litteraturen som aggressiva offer eller provokativa offer till följd av att de i konfliktsituationer ofta reagerar med ett aggressivt eller oroligt reaktionsmönster (Nickerson et.al. 2010:192).

I resultatredovisningen framgår att barn med Aspergers syndrom är mer benägna att använda aggressiva strategier som svar på konfliktsituationer (Carothers & Taylor 2004). Även Sofronoff et al. (2011) visar att barn och unga med Aspergers syndrom är mer oroliga och har mer aggressioner än sina jämnåriga.

Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger (2010:96) menar att förekomsten av aggressiva offer är speciellt tydlig bland barn under skolåldern. Aggressiva offer på daghem använder sig av aggressiva handlingar som en reaktion på attacker mot sig själva, i samband med en ofta nedsatt förmåga att kontrollera känslor och handlingar. Dessa barn är ofta mindre bra på att samarbeta och mindre sociala än sina jämnåriga och har svårt att få vänner och bli omtyckta. Av andra barn upplevs de aggressiva offren ofta som oberäkneliga och störande. Även Solberg et al. (2007:459) har påvisat att förekomsten av aggressiva offer är betydligt vanligare i lägre åldersklasser. Ytterhus (2003) hävdar också att barn som har svårt att aktivt delta i samvaro uppfattas av de övriga barnen som ”konstiga”, d.v.s. annorlunda, obegripliga eller tvetydiga.

Att aggressiva offer förekommer bland barn med Aspergers syndrom är mycket möjligt. Gillberg (2011:45) menar att brister i de sociala färdigheterna hos barn under skolåldern med Aspergers syndrom kan visa sig exempelvis som hårdhänta och okänsliga kontaktförsök med andra barn. Det kan också vara svårt för barn med Aspergers syndrom att hitta en konstruktiv roll i samspelet med andra (Attwood 2008:116). Ett barn med Aspergers syndrom kan t.ex. hoppa in i en lek och börja domdera. Barnet har svårt att anpassa sig till leken och uppfattas därför av de andra som störande och bråkig.

Denna problematik kan uppstå som en följd av de samspelssvårigheter barn med Aspergers syndrom har. Även brister i förmågan till mentalisering, som är särskilt uttalad bland barn med Asperger syndrom, och brister i de exekutiva funktioner som bl.a. reglerar impuls kontroll, kan leda till att barnets reaktioner inte är adekvata. Detta leder till att det ömsesidiga sociala samspelet blir lidande.

6.5 Personalens betydelse

Forskning har visat att familjeförhållanden, socioekonomiska förhållanden, skolklimat etc. har en stor inverkan på uppkomsten av mobbning. Omgivningen har betydelse för, och påverkar både de som mobbar, de som mobbas och de som tar avstånd från mobbning. Framför allt är de vuxna i barnets omgivning (föräldrar, lärare etc.) och deras engagemang och attityd till mobbning tongivande. (Espelage & Swearer 2010:68-69). Då mobbning på det här sättet betraktas ur ett socioekologiskt perspektiv är det klart att personalens insatser har en avgörande betydelse för det mobbningsförebyggande arbetet i skola och på daghem.

I resultatredovisningen framgår att det finns en bristande kunskap om Aspergers syndrom inom skolvärlden. Denna brist lyfts fram av både speciallärare (Connor 2000), föräldrar till barn med Aspergers syndrom och vuxna med Aspergers syndrom (Sciutto et al. 2012). Brister i kunskap om barn och unga med Aspergers syndrom och deras specifika beteende och behov leder till en oförmåga att på ett ändamålsenligt sätt stöda och förstå eleven. Som exempel kan nämnas att barn med Aspergers syndrom har en tendens att tolka mobbning som ännu ett av de underliga beteenden andra har och därför låta bli att berätta om mobbningen för vuxna (Attwood 2007:117). Detta exempel illustrerar vikten av de vuxnas kunskap om och förståelse för Asperger-problematik generellt, men också i relation till mobbning. Att elever med Aspergers syndrom i högre grad än andra är beroende av de vuxnas närvaro och attityd styrks även av resultat som visar att elever med Aspergers syndrom oftare än sina jämnåriga vistas på vuxenövervakade ställen under skoldagen (Wainscot et al. 2008).

Förutom kunskap behövs också förståelse för att barnet med Aspergers syndrom kan misstolkas och förståelse för att barnet försöker passa in. Resultaten visar att personalen har en viktig position då det gäller att skapa en atmosfär av acceptans och förståelse i

klassrummet. Lärarens personliga kvaliteter samt personalens kunskap om, förståelse för, och användning av olika metoder och arbetsätt som stödåtgärder, kan ha en positiv inverkan på eleven. Dessa kompetenser är dock i behov av ytterligare utveckling. (Sciutto et al 2012) Även Portman-Minne & Semrud-Clikeman (2011) visar att barn med Aspergers syndrom och högfungerande autism genom interventioner, vars syfte är att stärka barns sociala kompetens, utvecklades både beteendemässigt och emotionellt. Resultaten av denna undersökning visar att förmågan till social interaktion stärktes genom att förmågan att läsa sociala koder, att använda ansiktsuttryck, kroppsspråk, och röstläge i kommunikationen, att skapa relationer samt att reglera negativa känslor, utvecklades.

Då dessa resultat tolkas blir slutsatsen att de vuxna i barnets omgivning har en nyckelposition i det mobbningsförebyggande arbetet och att man genom stöd från omgivningen kan stärka de brister i sociala förmågor som barn med Aspergers syndrom har, och på så vis förebygga mobbning och utanförskap bland barn och unga med Aspergers syndrom. I det här sammanhanget är det också viktigt att komma ihåg att alla barn har mindre makt och ett mer begränsat handlingsutrymme än vuxna. Ju yngre barnet är desto större är beroendet av de vuxnas förmåga att se och ingripa i mobbningsituationer (Frånberg & Wrethander 2011:31).

6.6 Mobbning på daghem

I resultatredovisningen framgår inga specifika resultat angående Aspergers syndrom och mobbning i daghemsmiljö. Det här beror på att diagnosen Aspergers syndrom sällan ges före skolåldern vilket medfört att forskningen om Aspergers syndrom i daghemskontexten är mycket begränsad. Trots att få barn får diagnosen före skolåldern kan man ändå ofta långt tidigare se tecken som indikerar en framtida diagnos. I Finland, där de flesta barn går på daghem, kan man dessutom utgå ifrån att de barn som senare i livet får diagnosen Aspergers syndrom har haft någon form av samspelsproblematik redan under daghemstiden. I det följande kommer jag att reflektera kring Aspergersproblematik i relation till mobbning i en daghemskontext.

Att mobbning förekommer på daghem har bekräftats av såväl Stoor-Grenner & Kirves (2011) som Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger (2010). Dessa studier visar att både direkt och indirekt mobbning förekommer bland barn under skolåldern. Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger visar även att mobbning på daghem i hög grad liknar den mobbning som förekommer i skolor med undantag av att andelen aggressiva offer är betydligt större bland barn under skolåldern. Även Solberg et al. (2007:459) har påvisat en större förekomst av aggressiva offer bland barn i lägre åldersklasser.

Enligt Alsaker & Gutzwiller-Helfenfinger (2010:92) använder aggressiva offer på daghem sig av aggressiva handlingar som en reaktion på attacker mot sig själva, ofta i samband med en nedsatt förmåga att kontrollera känslor och handlingar. De aggressiva offren är i regel mindre bra på att samarbeta och mindre sociala än sina jämnåriga. De har även svårt att få vänner och bli omtyckta, och upplevs ofta som oberäkneliga och störande. Dessa resultat stöds av Ytterhus (2003), som visar att inklusions- och exklusionsprocesser bland små barn i hög grad handlar om barns förmåga till socialt samspel. Barn som har svårt att aktivt och spontant delta i samvaro, framför allt pojkar utan formell diagnos, visar sig vara en mycket sårbar grupp och uppfattas av de övriga barnen som annorlunda och obegripliga.

Personer med Aspergers syndrom karaktäriseras av en brist i förmågan till ömsesidigt socialt samspel. Bland barn under skolåldern kan dessa brister visa sig som isolering eller hårdhänta och okänsliga kontaktförsök med andra barn (Gillberg 2011:45). Det kan också vara svårt att hitta en konstruktiv roll i samspelet med andra, och barn kan ha svårt att anpassa sig till leken och därför uppfattas som störande och bråkiga av de andra. (Attwood 2008:116). Brister i de kognitiva funktionerna kan även de leda till ett inadekvat reaktionsmönster hos barn med Aspergers syndrom. Även perceptionsstörningar kan för barn bli problematiska i samspelet med andra. Speciellt yngre barn kan i vissa fall ohämmat smaka, känna och lukta på sin omgivning, både på saker och andra människor (Gillberg 2011:45).

Huruvida barn med Aspergers syndrom, eller barn med en framtida Aspergers syndrom-diagnos, mobbas på daghem eller inte, kräver vidare forskning men det ter sig mycket sannolikt. Tidigare forskning visar att inadekvata reaktionsmönster och beteenden, samt

en nedsatt förmåga till socialt samspel och är riskfaktorer för att utsättas för mobbning. Dessa faktorer är mycket aktuella för barn med Aspergers syndrom.

7 DISKUSSION OCH KRITISK GRANSKNING

I detta avslutande kapitel granskas den aktuella studiens relevans och begränsningar kritiskt. Centrala resultat och studiens betydelse i en bredare kontext lyfts fram. Vidare ges förslag till fortsatt forskning.

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med detta examensarbete är att bereda information som Folkhälsans projekt ”Daghem utan mobbning”, vars arbete går ut på att utveckla metoder och verktyg för att förhindra utanförskap bland barn på daghem, kan ta del av. Genom att söka svar på frågeställningarna 1) Hur ser sambandet mellan mobbning och Aspergers syndrom ut? 2) Vilka faktorer har betydelse för detta samband? har Asperger-problematik i relation till fenomenet mobbning identifierats och belysts.

Resultaten visar att det finns ett klart samband mellan Aspergers syndrom och mobbning på så vis, att barn och unga med Aspergers syndrom mobbas betydligt oftare än sina jämnåriga. Det mest iögonfallande i resultaten är att detta samband huvudsakligen utgörs av kopplingen mellan samspelsfärdigheter och förekomsten av mobbning. Resultaten visar att personer med Aspergers syndrom har en nedsatt förmåga till socialt samspel vilket ger en förklaring till varför just dessa personer utsätts för mobbning oftare än andra. Övriga faktorer som kan ha betydelse för detta samband är beteendemässiga egenheter så som ritualbundenhet samt aggressiva och oroliga reaktionsmönster. Även personalens betydelse i relation till mobbning blir belyst i resultaten. Dessa faktorer är dock sekundära (de bidrar till mobbning men orsakar det inte enskilt), och resultaten visar att samspelsfärdigheter är den enda faktorn som har en direkt koppling till förekomst av mobbning bland barn och unga med Aspergers syndrom.

Resultaten i denna studie visar sig vara mycket relevanta. Frågeställningarna besvaras och flera aspekter av Asperger-problematik i relation till mobbning blir belysta. Även ”övertäckningar” dyker upp, så som Asperger-problematik i relation till rollen som aggressivt offer och personalens betydelse för elever med Aspergers syndrom. Resultaten i denna studie är även synnerligen viktiga för det mobbningsförebyggande arbetet, vilket medför ytterligare relevans för studien.

Att förebygga utanförskap och arbeta för en ökad delaktighet på daghem är mycket viktigt eftersom man där har möjlighet att i ett tidigt skede bryta de negativa konsekvenserna av utanförskap. Detta examensarbete kommer att användas för att belysa de behov och sårbarhetsfaktorer som barn med Aspergers syndrom har på daghem, men även synliggöra den utsatta position barn (med eller utan diagnos) med samspelssvårigheter har på daghem. Arbetet kan med fördel användas som bakgrundsinformation för det mobbningsförebyggande arbetet även i skolor. Arbetets övergripande betydelse är att barn och unga med Aspergers syndrom samt deras position i förhållande till mobbning, lyfts fram och synliggörs. Som en följd av tyngden i det fenomen som behandlas, har arbetet fått en något negativ prägel, men förhoppningen är att arbetet skall kunna tjäna ett desto mer positivt syfte.

7.2 Metoddiskussion

Syftet med detta examensarbete är att bereda information, och därför föll sig valet att göra en litteraturstudie naturligt. Den stora mängden information som finns tillgänglig är litteraturstudiens stora fördel (Denscombe 2009:316-317) och det låg därför både i samarbetspartners och mitt eget intresse att genom en litteraturstudie få en så bred kunskapsbas som möjligt.

Centrala faser i den systematiska litteraturstudien är datainsamling och kritisk granskning av det insamlade materialet. Man kan säga att den systematiska litteraturstudiens tillförlitlighet och relevans i hög grad är beroende av kvaliteten på det inkluderade materialet. (Denscombe 2009:316-317; Jacobsen 2007:115) Jag har gjort en relativt omfattande litteratursökning och inkluderat alla relevanta artiklar som funnits

tillgängliga för mig. I litteratursökningen framgick att den forskning som bedrivits inom ämnet är så gott som obefintlig både i Finland och i Sverige. Genom att utföra en noggrann kvalitetsgranskning av artiklarna och tydligt redogöra för resultaten i dessa, har jag varit mån om att försäkra studiens tillförlitlighet och etiska försvarbarhet. Jag upplever valet av metod för studien som både ändamålsenlig och lyckad. Trots att studien inte uppfyller kraven för den systematiska litteraturstudien upplever jag ändå att det systematiska tillvägagångssättet jag använt ger studien ett mervärde.

Valet av innehållsanalys som metod för analys motiverades med att man genom en kategorisering av resultaten kan se mönster och teman som stiger fram ur materialet (Forsberg & Wengström 2008:150-151; Jacobsen 2007:139-140). Detta förfaringssätt visade sig vara en lämplig metod eftersom jag genom en kategorisering lyckats identifiera faktorer som är relevanta för sambandet mellan Aspergers syndrom och mobbning. Genom denna metod har arbetets frågeställningar kunnat besvaras. Resultaten i studien belyser betydelsen av flera faktorer och valet av metod för analysen kan därför anses vara både relevant och lyckad.

7.3 Kritisk granskning

Styrkan hos examensarbetet ligger i att studiens frågeställningar genom en adekvat avgränsning har kunnat besvaras. Genom att inkludera både kvantitativa och kvalitativa forskningar i materialgrunden har en bred kunskapsbas tagits tillvara och flera aspekter av Aspergers syndrom i relation till fenomenet mobbning har belysts och diskuterats.

Studiens begränsningar härrör främst från det faktum att inga av de inkluderade artiklarna undersöker mobbning bland barn med Aspergers syndrom i en daghems-kontext. Däremot undersöker flera av de inkluderade artiklarna mobbning bland skolelever med Aspergers syndrom, och som tidigare nämnts har forskningar som innefattar barn och unga upp till 18 år inkluderats. Genom att lyfta fram tidigare forskning som gjorts om mobbning på daghem samt barns syn på mobbning, och genom att i den teoretiska referensramen fokusera på Asperger-problematik bland barn, har arbetets syfte tagits i betraktande.

Trots studiens begränsningar upplever jag ändå att resultaten av denna studie är relevanta och att detta arbete tjänar sitt syfte. Arbetet innefattar värdefull kunskap som kan, och bör, tas i betraktande vid utvecklandet av mobbningsförebyggande metoder och redskap på daghem.

7.4 Förslag till fortsatt forskning

Det huvudsakliga resultatet av detta examensarbete visar att samspelssvårigheter i hög grad bidrar till en ökad risk för att utsättas för mobbning. Detta är speciellt tydligt bland yngre barn, bland vilka även förekomsten av aggressiva offer är betydligt vanligare än bland barn i äldre åldersgrupper. Arbetet visar vidare att personalens kunskap och förmåga att stöda barnet har en stor betydelse för uppkomsten av mobbning bland barn och unga med Aspergers syndrom.

Förslag till fortsatt forskning är således identifiering och utvecklande av, metoder och arbetsredskap som stöder förmågan till socialt samspel bland barn och unga på daghem och i skolor. Genom litteraturstudier eller empiriska studier bör man undersöka hur man på ett adekvat sätt kan stöda barn och unga med samspelssvårigheter att utveckla sina sociala färdigheter. Denna kunskap skulle vara till stor nytta i det mobbningsförebyggande arbetet och öka välmåendet samt förhindra utanförskap bland barn och unga med samspelssvårigheter, däribland personer med Aspergers syndrom.

Andra frågor som väcks i det aktuella arbetet är vilket sambandet är mellan övriga neuropsykiatriska diagnoser och rollen som aggressivt offer, och vidare, i vilken grad barn som mobbas på daghem senare i livet får en neuropsykiatrisk diagnos. Även dessa frågeställningar kunde vara av intresse för fortsatt forskning.

KÄLLOR

- Alsaker, F. D. & Gutzwiller-Helfenfinger, 2010, Social Behavior and Peer Relationships of Victims, Bully-Victims, and Bullies in Kindergarten. I: Jimerson, S. R., Swearer, S. M. & Espelage, D. L. (Ed.), *Handbook of Bullying in Schools. An International Perspective*. New York: Routledge, 614 s.
- American Psychiatric Association. 2012, *DSM-5 Proposed Criteria for Autism Spectrum Disorder Designed to Provide More Accurate Diagnosis and Treatment* Tillgänglig: <http://www.dsm5.org/Documents/12-03%20Autism%20Spectrum%20Disorders%20-%20DSM5.pdf> Hämtad: 9.2.2013.
- Attwood, T. 2007, *The Complete Guide to Asperger's Syndrome*. London: Jessica Kingsley Publishers, 397 s.
- Aveyard, H. 2007, *Doing a literature review in health and social care. A practical guide*. Berkshire: Open University Press, McGraw-Hill Education, 146 s.
- Carrington, S., Papinczak, T. & Templeton, E. 2003, A phenomenological study: the Social World of Five Adolescents Who Have Asperger's Syndrome, *Australian Journal of Learning Disabilities*, Vol. 8, s. 15-21. Tillgänglig: <http://eprints.qut.edu.au/1724/1/1724.pdf> Hämtad: 29.1 2013.
- Carter, S. 2009, Bullying of students with Asperger syndrome, *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, Vol. 32, s. 145-154.
- Carothers, D. E., & Taylor, R. L. 2004, Social Cognitive Processing in Elementary School Children with Asperger syndrome, *Education and Training in Developmental Disabilities*, Vol. 39, s.177-187.
- Connor, M. 2000, Asperger Syndrome (Autistic Spectrum Disorder) and the Self-Reports of Comprehensive School Students, *Educational Psychology in Practice*, Vol. 16, s. 285-296.
- Denscombe, M. 2009, *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur, 445 s.
- Espelage, D. L. & Swearer, S. M. 2010, A Social-Ecological Model for Bullying Prevention and Intervention. Understanding the Impact of Adults in the Social Ecology of Youngsters. I: Jimerson, S. R., Swearer, S. M. & Espelage, D. L. (Ed.), *Handbook of Bullying in Schools. An International Perspective*. New York: Routledge, 614 s.
- Forsberg, C. & Wengström, Y. 2008, *Att göra systematiska litteraturstudier. Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. Stockholm: Natur & Kultur, 215 s.
- Forskningsetiska delegationen. 2009, *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*. 16 s. Tillgänglig: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/etiskaprinciper.pdf> Hämtad: 16.3 2013
- Frånberg, G-M. & Wrethander, M. 2011, *Mobbning – en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur, 123 s.
- Gillberg, C. 2011, *Barn, ungdomar och vuxna med Asperger syndrom. Normala, geniala, nördar?* Lund: Studentlitteratur, 192 s.
- Jacobsen, D. I. 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur, 316 s.

- Little, L. 2002, Middle-class mothers' perceptions of peer and sibling victimization among children with Asperger's syndrome and nonverbal learning disorders, *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, Vol. 25, s. 43-57.
- Ma, X. 2004, Who Are the Victims? I: Sanders, C. E. & Phye, G. D. (Ed.), *Bullying. Implications for the Classroom*. San Diego: Elsevier Academic Press, 261 s.
- Macintosh, K. & Dissanayake, C. 2006, A comparative study of the spontaneous social interactions of children with high-functioning autism and children with Asperger's disorder, *Autism*, Vol. 10, s. 199-220.
- Monks, C. P. & Smith, P. K. 2006, Definitions of bullying: Age differences in understanding of the term, and the role of experience, *British Journal of Developmental Psychology*, Vol. 24, s. 801-821.
- Nickerson, A. B., Mele, D. & Osborne-Oliver, K. M. 2010, Parent-Child Relationships and Bullying, I: Jimerson, S. R., Swearer, S. M. & Espelage, D. L. (Ed.), *Handbook of Bullying in Schools. An International Perspective*. New York: Routledge, 614 s.
- Nishina, A. 2004, A Theoretical Review of Bullying: Can It Be Eliminated? I: Sanders, C. E. & Phye, G. D. (Ed.), *Bullying. Implications for the Classroom*. San Diego: Elsevier Academic Press, 261 s.
- Nishina, A. & Juvonen, J. 2005, Daily Reports of Witnessing and Experiencing Peer Harassment in Middle School, *Child Development March /April*, Vol. 76, nr 2, s. 435-450.
- Olweus, D. 1991, *Mobbning i skolan. Vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB, 103 s.
- Pisula, E. & Lukowska, E. 2012, Perception of social relationships with classmates and social support in adolescents with Asperger syndrome attending mainstream schools in Poland, *School Psychology International*, Vol. 33, s. 185-206.
- Portman Minne, E. & Semrud-Clikeman, M. 2011, A social competence intervention for young children with high functioning autism and Asperger syndrome: a pilot study, *Autism*, Vol. 16, s. 587-602.
- Sanders C. E. 2004, What Is Bullying? I: Sanders, C. E. & Phye, G. D. (Ed.), *Bullying. Implications for the Classroom*. San Diego: Elsevier Academic Press, 261 s.
- Sciotto, M. Richwine, S., Mentrikoski, J. & Niedzwiecki, K. 2012, A Qualitative Analysis of the School Experiences of Students With Asperger Syndrome, *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, Vol. 27, s. 177-188.
- Skolverket. 2011, *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Stockholm: Skolverket Rapport 353/2011, 222 s. Tillgänglig: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/arkiv_pressmeddelanden/2011/skolverket-rekommenderaringet-program-mot-mobbning-1.123154 Hämtad: 17.1.2013.
- Sofronoff, K., Dark, E. & Stone, V. 2011, Social vulnerability and bullying in children with Asperger syndrome, *Autism*, Vol. 15, s. 355-372.
- Solberg, M. E., Olweus, D. & Endresen, I. M. 2007, Bullies and victims at school: Are they the same pupils, *British Journal of Educational Psychology*, Vol. 77, s. 441-464.
- Stoor-Grenner, M. & Kirves, J. 2010, *Mobbar även små barn?* Helsingfors: Folkhälsan och Mannerheims Barnskyddsförbund, 67 s. Tillgänglig: http://www.folkhalsan.fi/PageFiles/51481/Mobbar%20B5%20_10_2012.pdf Hämtad: 8.1.2013.
- Wainscot, J.J., Naylor, P., Sutcliffe, P., Tantam, D. & Williams, J.V. 2008, Relationships with peers and use of the school environment of mainstream secondary

school pupils with Asperger syndrome (high-functioning autism): a case-control study, *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, Vol. 8, s. 25-38.

Whitehouse, A. J. O., Durkin, K., Jaquet, E. & Ziatas, K. 2008, Friendship, loneliness and depression in adolescents with Asperger's syndrome, *Journal of Adolescence*, Vol. 3, s.1-14.

Ytterhus, B. 2003, *Barns sociala samvaro – inklusion och exklusion i förskolan*. Lund: Studentlitteratur, 227 s.

BILAGA 1

Lista på databas och sökord

Databas	Datum för sökning	Sökord	Träffar	Inkluderade
Academic Search Elite (EBSCO)	24.1 2013	Asperger syndrome and Bullying or Asperger syndrome and victimization	7	1
SAGE	24.1 2013	Asperger syndrome and Bullying or Asperger syndrome and victimization	69	3
ARTO	24.1 2013	Aspergerin oireyhtymä ja kiusaaminen	0	0
ERIC (free version)	26.1 2013	Asperger syndrome and Bullying or Asperger syndrome and victimization	10	(1) (Exkluderad)
Google scholar	24.1 2013	Asperger syndrome and bullying or peer victimization	151	1
CINAHL	24.1 2013	Asperger syndrome and Bullying or Asperger syndrome and victimization	9	0
Avhandlingar.se	24.1 2013	Asperger syndrome Asperger syndrom	16 2	0
TamPub (Tammerfors universitet)	3.2 2013	Aspergerin oireyhtymä Asperger syndrome	3 8	0
Doria (bl.a. Åbo universitet, Åbo Akademi)	3.2 2013	Aspergerin oireyhtymä Asperger syndrome	0 38	0

Helda (Helsingfors universitet)	3.2 2013	Aspergerin oireyhtymä Asperger syndrome	6 20	0
UEF Electronic publications (Östra Finlands universitet)	3.2 2013	Aspergerin oireyhtymä Asperger syndrome	0 0	0
julkaisut.jyu.fi (Jyväskylän universitet)	3.2 2013	Aspergerin oireyhtymä Asperger syndrome	6 1	0

BILAGA 2

Manuell sökning

Författare, publikationsår och titel	Datum för sökning	Hittad i databas
Carrington, S., Papinczak, T. & Templeton, E. 2003, A phenomenological study: the Social World of Five Adolescents Who Have Asperger's Syndrome	30.1 2013	Google scholar
Whitehouse, A. J. O., Durkin, K., Jaquet, E. & Ziatas, K. 2008, Friendship, loneliness and depression in adolescents with Asperger's syndrome	30.1 2013	Google scholar
Carothers, D. E., & Taylor, R. L. 2004, Social Cognitive Processing in Elementary School Children with Asperger syndrome	30.1 2013	Google scholar
Little, L., 2002, Middle-class mothers' perceptions of peer and sibling victimization among children with Asperger's syndrome and nonverbal learning disorders	30.1 2013	EBSCO
Connor, M. 2000, Asperger Syndrome (Autistic Spectrum Disorder) and the Self-Reports of Comprehensive School Students	30.1 2013	EBSCO

BILAGA 3

Översikt över de inkluderade artiklarna

AS= Aspergers syndrom

KG= Kontrollgrupp

Nummer, titel, publiceringsår, land, författare	Syfte	Undersökning s-grupp	Metod	Resultat	Kvalitet
1.Asperger Syndrome (Autistic Spectrum Disorder) and the Self-Reports of Comprehensive School Students 2000 Storbritannien Connor, M.,	Identifiera teman som elever med AS uppger orsaka stress och oro i skolmiljön, samt lyfta fram områden speciallärare uppger som utmanande för elever med AS	16 elever i åk 7-11 med AS 9 speciallärare	Kvalitativ (semi-strukturerad intervju)	Elever med AS lyfter fram: oro för möten med jämnåriga (framför allt utanför klassrummet) samt brist på självkänsla. Oro för grupparbeten, diskussioner och presentationer. Insikt av eget beteende och intressen -Speciallärare lyfter fram elevernas ökade utsatthet, brister i sociala färdigheter, och utanförskap, samt personalens bristande kunskap om AS	Medel
2.Middle-class mothers' perceptions of peer and sibling victimization among children with Asperger's syndrome and nonverbal learning disorders 2002 USA Little, L.	a) undersöka förekomst av mobbning bland barn med AS eller icke-verbala inlärningssvårigheter (Non-Verbal Learning Disorder, NLD) b) undersöka faktorer som ålder,	411 mammor till barn i åldern 4-17 år med diagnosen AS eller NLD	Kvantitativ (enkät)	Mammor rapporterar att deras barn inom det senaste året a) i någon form trakasserats av jämnåriga eller syskon (94%) b) varit rädda för jämnåriga eller syskon (75%) c) fysiskt attackerats av jämnåriga eller syskon (73%), attackerats av en grupp jämnåriga (10%), blivit utfryssta (33%) - mobbning 2-8ggr vanligare bland barn med AS eller NLD - Korrelationer: mellan AS, ålder och fysisk	Hög

	kön och diagnos i relation till mobbning			mobbning (yngre pojkar större sannolikhet), samt mellan AS, ålder och utfrysning (ju äldre barn med AS desto vanligare med utfrysning)	
3. Bullying of students with Asperger syndrome 2009 USA Carter, S.	Undersöka förekomst av mobbning och utfrysning (att medvetet lämnas utanför) samt jämföra resultaten med de i Littles studie från år 2002	34 föräldrar till barn med AS i åldern 5-21	Kvantitativ (enkäter)	Föräldrar rapporterar att deras barn inom det senaste året a) i någon form trakasserats av jämnåriga eller syskon (65%) b) varit rädda för jämnåriga eller syskon (50%) c) fysiskt attackerats av jämnåriga eller syskon (47%), attackerats av en grupp jämnåriga (9%), blivit utfrysta (12%) - mobbningsfrekvensen i denna studie lägre än i Littles, dock fortfarande betydligt högre än för barn utan diagnos	Medel
4. Social vulnerability and bullying in children with Asperger syndrome 2011 Australien Sofronoff, K., Dark, E. & Stone, V.	Undersöka vilka faktorer som ökar risken för mobbning bland barn med AS samt testa en ny mätmetod för social sårbarhet (social vulnerability)	133 föräldrar till barn mellan 6 och 16 år med AS, 92 av dessa föräldrar utförde ytterligare enkäter 23 föräldrar till barn i åldern 6-14 i KG	Kvantitativ (enkäter)	- barn med AS visade en ökad sårbarhet enligt mätmetoden med bl.a. verbalt retande (46%), fysisk mobbning (32%), utnyttjande av godtrogenhet (23%) - mer oroliga, mer aggressionsproblem, sämre sociala färdigheter än jämnåriga - ökad social sårbarhet korrelerar starkt med ökad mobbningsförekomst - övriga faktorer påverkade inte enskilt mobbningsförekomst	Hög

<p>5. Relationships with peers and use of the school environment of mainstream secondary school pupils with Asperger syndrome (high-functioning autism): a case-control study</p> <p>2008</p> <p>Spanien</p> <p>Wainscot, J.J., Naylor, P., Sutcliffe, P., Tantam, D. & Williams, J.V.</p>	<p>Undersöka sociala relationer till jämnåriga i skolan hos barn och unga med AS eller högfungerande autism (hfa), i jämförelse med jämnåriga</p>	<p>30 barn/unga med AS eller hfa</p> <p>27 barn/unga i KG</p> <p>åldern 11-18</p>	<p>Kvalitativ och kvantitativ</p> <p>(strukturerad intervju och pedometer)</p>	<p>Elever med AS/hfa jämfört med KG:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mindre social interaktion under skoldagen, både i klassen och vid pauser - vistades mer på vuxenövervakade ställen - uppgav sig ha färre vänner - mindre fysiskt aktiva - uppgav oftare att de mobbades - ej större frånvaro från skolan 	<p>Medel</p>
<p>6. Perception of social relationships with classmates and social support in adolescents with Asperger syndrome attending mainstream schools in Poland</p> <p>2012</p> <p>Polen</p> <p>Pisula, E. & Lukowska, E.</p>	<p>Undersöka vilka attityder ungdomar med AS upplever att klasskamrater har mot dem, och de själva har mot klasskamrater samt jämföra dessa</p> <p>Hur effektivt stödet från klasskamrater, lärare och föräldrar upplevs vara</p>	<p>25 ungdomar med AS 12-17 år</p> <p>25 ungdomar i KG 13-17 år</p>	<p>Kvantitativ</p> <p>(enkäter)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ungdomar med AS upplever oftare än KG att klasskamrater har negativ attityd (likgiltighet, känsla av att vara hotad eller underskattad) mot dem, (ej aggressivitet) - AS upplever oftare än KG att de själva har negativa attityder mot klasskamrater (ej aggressivitet) - Attityder till och från klasskamrater korrelerar i båda grupperna, t.ex. mindre socialt aktivt + känsla av att vara underskattad = utanförskap - AS mer stöd av lärare, mindre stöd av klasskamrater, mindre emotionellt stöd 	<p>Hög</p>

<p>7. A Qualitative Analysis of the School Experiences of Students With Asperger Syndrome</p> <p>2012</p> <p>USA</p> <p>Sciutto, M. Richwine, S., Mentrikoski, J. & Niedzwiecki, K.</p>	<p>Undersöka positiva och negativa erfarenheter i skolan för att identifiera områden i behov av utveckling.</p>	<p>27 vuxna med AS</p> <p>59 föräldrar till barn med AS</p> <p>8 icke-definierade</p> <p>totalt 94 deltagare</p>	<p>Kvalitativ</p> <p>(4 öppna frågor på ett formulär på internet)</p> <p>Föräldraper spektiv och tillbakablick - perspektiv</p>	<p>Följande teman lyfts fram:</p> <ul style="list-style-type: none"> - områden i behov av utveckling som identifierats: kunskap om och förståelse för AS bland lärare och personal, förståelse för att barnet med AS kan missförstås, barn med AS försöker passa in - ofta till ett högt pris, en ökad risk för mobbning och utanförskap: läraren bör engagera sig (59% ansåg att detta var ett problem), - metoder som haft en positiv inverkan samt kvaliteter hos lärare som haft en positiv inverkan 	<p>Hög</p>
<p>8. Social Cognitive Processing in Elementary School Children with Asperger syndrome</p> <p>2004</p> <p>USA</p> <p>Carothers, D. E., & Taylor, R. L.</p>	<p>Undersöka skillnader i hur barn med AS tolkar sociala intentioner hos andra och vilka strategier de väljer att använda, i jämförelse med jämnåriga</p>	<p>20 barn med AS (medelålder 9,6)</p> <p>20 barn i KG (medelålder 9,35)</p>	<p>Kvalitativ</p> <p>(18 korta filmsnuttar visades i samband med en strukturerad intervju)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - barn med AS svårare än barn i KG att identifiera vilken typ av konflikt det är fråga om - barn med AS svårare än KG att tolka vilken intentionen är (vänlig/otydlig/fientlig) - barn med AS betydligt mer benägna än KG att använda aggressiva strategier som svar på de situationer som demonstrerades 	<p>Hög</p>

<p>9. A phenomenological study: the social world of five adolescents who have Asperger's syndrome</p> <p>2003</p> <p>Australien</p> <p>Carrington, S., Papinczak, T. & Templeton, E.</p>	<p>Undersöka sociala erfarenheter och relationer till jämnåriga bland tonåringar med AS</p>	<p>5 elever med diagnosen AS, mellan 14 och 17 år</p>	<p>Kvalitativ (semi-strukturerad intervju)</p>	<p>Fyra teman aktualiseras:</p> <ul style="list-style-type: none"> - både svåra och tillfredställande möten med jämnåriga - fientliga möten med jämnåriga - behov av att följa regler - behov av förklädnad (masquerading), för att inte sticka ut 	<p>Hög</p>
<p>10. Friendship, loneliness and depression in adolescents with Asperger's syndrome</p> <p>2008</p> <p>Australien</p> <p>Whitehouse, A. J. O., Durkin, K., Jaquet, E. & Ziatas, K.</p>	<p>Undersöka hur sambandet mellan känslor av ensamhet och nedstämdhet, och kvaliteten på vänskapsförhållanden ser ut, för ungdomar med AS</p>	<p>35 ungdomar med AS</p> <p>35 ungdomar i KG</p> <p>70 föräldrar, en för varje ungdom</p>	<p>Kvantitativ (enkäter)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ungdomar med AS rapporterar sämre kvalitet på bästis-förhållandet än KG - Symptom på depression betydligt vanligare hos ungdomar med AS (ca.66%) jämfört med KG (40%) - Ungdomar med AS lägre motivation att skapa och utveckla vänskapsförhållande - Ungdomar med AS större ensamhet än KG - Kvalitet på vänskap korrelerar med både depression och känslor av ensamhet hos ungdomar med AS 	<p>Hög</p>